

«Σχολή Κοινωνικών επιστημών»

«Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Αποτύπωση των εγκλημάτων διαφθοράς στον Ποινικό Κώδικα
και σχετικά νομολογιακά παραδείγματα»

Χρυσή Χαντζιάρα

Επιβλέπων καθηγητής: Βίκτωρ Τσιλώνης

Αθήνα, Ιούνιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Αποτύπωση των εγκλημάτων διαφθοράς στον Ποινικό Κώδικα
και σχετικά νομολογιακά παραδείγματα»

Χρυσή Χαντζιάρια

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Βίκτωρ Τσιλώνης

Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Αθανασία Διονυσοπούλου

Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Αθήνα, Ιούνιος 2023

*Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα την παρούσα εργασία Δρ. Βίκτωρα Τσιλώνη για τη
σημαντική συμβολή του στην εκπόνησή της.*

Περίληψη

Με την παρούσα εργασία επιχειρήθηκε η αποτύπωση της νομοθετικής τυποποίησης της διαφθοράς στο ποινικό δίκαιο της χώρας μας. Έγινε μια απόπειρα κριτικής προσέγγισης των εγκλημάτων παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας (και των διακεκριμένων μορφών τους), καλλιέργειας κλίματος, ευθύνης προϊσταμένων υπηρεσιών του δημοσίου και διευθυντών επιχειρήσεων, εμπορίας επιρροής και παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Με το ίδιο πνεύμα προσεγγίστηκαν οι διατάξεις που αφορούν στη δήμευση, στα μέτρα επιείκειας και στη μη υποβολή ή υποβολή ανακριβούς δήλωσης πόθεν έσχες καθώς και η συρροή της δωροδοκίας με άλλα εγκλήματα.

Η αποτύπωση των εγκλημάτων διαφθοράς στον Ποινικό μας Κώδικα επηρεάστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αφενός κατέστησε υποχρεωτική την ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα και στην περίπτωση αλλοδαπών υπαλλήλων καθώς και τη δήμευση των προϊόντων της διαφθοράς και αφετέρου δημιούργησε μια σύμπνοια ως προς την ποινικοποίηση πράξεων που βρίσκονται στις παρυφές του φαινομένου, όπως αυτές της καλλιέργειας κλίματος και της εμπορίας επιρροής. Αν και ο τρόπος ενσωμάτωσης των ενωσιακών επιταγών στο εσωτερικό δίκαιο κάθε κράτους μέλους επαφίεται σε έναν βαθμό στη διακριτική ευχέρειά τους, προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες τους, η χώρα μας δεν έκανε σε καμία περίπτωση χρήση του δικαιώματος περιορισμού του αξιοποίνου και σεβασμού των αρχών του ποινικού δικαίου, το οποίο της παρασχέθηκε. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μια ανορθολογικότητα, η οποία επιτείνεται, καθώς το ως άνω διαμορφωθέν νομικό πλαίσιο εφαρμόζεται με ιδιαίτερη αυστηρότητα από τα δικαστήρια της χώρας μας. Καθοριστική υπήρξε η προσέγγιση του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, από τις αποφάσεις του οποίου εξήχθησαν κάποια στατιστικά στοιχεία.

Για την εκπόνηση της εργασίας ακολουθήθηκε η συγκριτική εξέταση της σχετικής βιβλιογραφίας και η έρευνα της νομολογίας στη βάση νομικών δεδομένων NOMOTELEIA και στην επίσημη σελίδα του Αρείου Πάγου.

Λέξεις – Κλειδιά

Εγκλήματα διαφθοράς, Παθητική και Ενεργητική Δωροδοκία, Δημόσιος και Ιδιωτικός Τομέας, Δήμευση, Μέτρα Επιείκειας, Συρροή εγκλημάτων, Δικαστικές Αποφάσεις

Capture of corruption crimes in the Penal Code and related jurisprudential examples

Chrysi Chantziara

Abstract

With this work, an attempt was made to capture the legislative standardization of corruption in the criminal law of our country. An attempt was made to critically approach the crimes of passive and active bribery (and distinguished forms thereof), prevailing atmosphere, responsibility of heads of public services and service managers, influence peddling and passive and active bribery in the private sector. The provisions referring to confiscation, leniency measures, failing to submit or submitting an inaccurate declaration of assets and the confluence of bribery with other crimes were approached accordingly.

The exposure of corrupt criminals in our Penal Code was greatly influenced by the European Union interventions, which on the one hand made mandatory the criminalization of bribery in the private sector and in the case of foreign officials as well as the confiscation of the proceeds of corruption, and on the other hand created a collusion regarding the criminalization of acts that are on the fringes of the phenomenon, such as those of prevailing atmosphere and influence peddling. Although the way of incorporating the European Union mandates into the domestic law of each member state is left to a certain extent to their discretion, in order to take into account their particular circumstances, our country did not use the right to limit the punishment and respect the principles of criminal law granted to it in any case. This results in irrationality, which is exacerbated, as the aforementioned legal framework has been practiced without leniency by the courts of our country. The approach of the Supreme Court of Cassation was decisive, from whose decisions some statistics were extracted.

For the preparation of the paper, comparative examination of the relevant literature and research of the jurisprudence in the NOMOTELEIA legal database and on the official website of the Supreme Court of Cassation were employed.

Keywords

Corruption Crimes, Passive and Active Bribery, Public and Private Sector, Confiscation, Leniency Measures, Confluence of Crimes, Court Decisions

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα	ix
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	x
1. Εισαγωγή	1
2. Δωροληψία και δωροδοκία στον δημόσιο τομέα	3
2.1 Δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου	3
2.2 Καλλιέργεια κλίματος	8
2.3 Ποινική ευθύνη προϊσταμένων υπηρεσιών του δημοσίου και διευθυντών επιχειρήσεων	9
2.4 Έννοια δημόσιου υπαλλήλου	10
2.5 Εμπορία επιρροής	14
3. Διακεκριμένες μορφές δωροληψίας και δωροδοκίας βάσει της ιδιότητας του δράστη .	18
3.1 Δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων	18
3.1.1 Δωροληψία και δωροδοκία κατά τις εκλογές	21
3.2 Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών	22
4. Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα	25
5. Νομοθετικές ρυθμίσεις αναφορικά με τα είδη και τα ύψη των ποινών	29
5.1 Δήμευση	29
5.2 Παρεπόμενες ποινές και μέτρα επιείκειας	31
5.3 Δωροδοκία του Ν 1608/1950	33
6. Μη υποβολή ή υποβολή ανακριβούς δήλωσης περιουσιακής κατάστασης	35
7. Συρροή δωροληψίας και δωροδοκίας με άλλα εγκλήματα	37
7.1 Συρροή με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες	37
7.2 Συρροή με ψευδή βεβαίωση	40
7.3 Συρροή με απιστία	40
7.4 Συρροή με εκβίαση	41
7.5 Συρροή με παράβαση καθήκοντος	43
7.6 Συρροή με απάτη	43
8. Στατιστικά στοιχεία από νομολογία ΑΠ	45
8.1 Ιδιότητα κατηγορουμένων	45
8.2 Συρροή με ψευδη βεβαίωση	50
8.3 Συρροή με εκβίαση	50
8.4 Συρροή με παράβαση καθήκοντος	51
8.5 Καταγγελία της δωροδοκίας	52
8.6 Εξέλιξη των Αιτήσεων Αναίρεσης	54
9. Συμπεράσματα	57
Βιβλιογραφία	60

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Α.Κ.Ν.Ε.Ε.Δ. Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες

ΑΠ Άρειος Πάγος

Δ.Ε.Ε. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δ.Ε.Η. Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

Δ.Ο.Υ. Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία

Ε.Α.Δ. Εθνική Αρχή Διαφάνειας

Ε.Ε. Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΛ.ΑΣ. Ελληνική Αστυνομία

ΕΝΑΕ Ελληνικά Ναυπηγεία ΑΕ

επ. επόμενα

Ε.Σ.Υ. Εθνικό Σύστημα Υγείας

Ι.Κ.Α. Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Κ.Β.Σ Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων

Κ.Ο.Κ. Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας

ΚΠΔ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Κ.Τ.Ε.Ο. Κέντρο Τεχνικού Ελέγχου Οχημάτων

Μ.Μ.Ε. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Ν Νόμος

Ν.Π.Δ.Δ. Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

Ν.Π.Ι.Δ. Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου

Ο.Α.Σ.Θ. Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης

Ο.Η.Ε. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο.Τ.Α. Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΠΚ Ποινικός Κώδικας

παρ. παράγραφος

περ. περίπτωση

Σ.Δ.Ο.Ε. Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος

Σ.Ε.Υ.Υ.Π. Σώμα Επιθεωρητών Υπηρεσιών Υγείας και Πρόνοιας

ΣτΕ Συμβούλιο της Επικρατείας
Τ.Ε.Κ. Τοπικό Ελεγκτικό Κέντρο
Φ.Ε.Κ. Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

1. Εισαγωγή

Η έννοια της διαφθοράς χαρακτηρίζεται από ασάφεια, γιατί αποδίδει περιληπτικά πλήθος συμπεριφορών, γεγονός που δυσχεραίνει την ποινική αντιμετώπισή της, αλλά προσδίδει δυνατότητες ευελιξίας στη διεθνοποιημένη αντεγκληματική πολιτική (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013). Ο επικρατέστερος διεθνής ορισμός της διαφθοράς, στο πλαίσιο του οποίου μπορούν να υπαχθούν οι τυποποιημένες σε ποινικές διατάξεις συμπεριφορές, είναι αυτός της «κατάχρησης εξουσίας προς ίδιον όφελος» (Ζιούβας, 2018, σ. 177). Η διαφθορά συνίσταται στην επιρροή που ασκούν παράνομα συμφέροντα στις λειτουργίες του κράτους υπέρ των μεσολαβούντων ή τρίτων και σε βάρος του δημόσιου τομέα και της κοινωνίας, μέσω της παροχής ανταλλαγμάτων σε υπαλλήλους που καταχρώνται της θέσης που κατέχουν στη δημόσια διοίκηση ή των σχέσεων που τους συνδέει με αυτή. Η ίδια η διαφθορά δεν χαρακτηρίζεται έγκλημα, όμως αποτελεί το παραγωγικό αίτιο μιας σειράς εγκλημάτων, όπως είναι η παθητική και ενεργητική δωροδοκία, η απιστία, η παράβαση καθήκοντος και η νομιμοποίηση παρανόμως κτηθείσας περιουσίας (Ρακιντζής, 2011). Ως σταθερή παράμετρος του όρου μπορεί να εκληφθεί η δωροδοκία, η οποία αποτελεί τον πυρήνα του φαινομένου.

Ωστόσο, ο χρηματισμός αποτελεί μερικότερη έννοια της διαφθοράς, ενός φαινομένου με πολύ ευρεία δυναμική (Λάζος, 2005). Η επικέντρωση σε αυτόν αφήνει εκτός ποινικού κώδικα πολιτικο-οικονομικά φαινόμενα διαπλοκής, όπως είναι η πατρωνεία, οι πελατειακές σχέσεις και η ευνοιοκρατία, των οποίων οι συνέπειες είναι μεγαλύτερες και μονιμότερες. Η εστίαση αυτή εξηγείται από την κυριαρχία της οικονομίας της παγκόσμιας αγοράς, η οποία επηρεάζει θεσμικά σε μεγάλο βαθμό την ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013), καθιστώντας την ένα διακύβευμα των θεμελιωδών αρχών του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου.

Το φαινόμενο της διαφθοράς δεν είναι νεοπαγές. Ωστόσο, στο παρελθόν αντιμετωπιζόταν περιστασιακά και μοιρολατρικά, ενώ στη σύγχρονη εποχή οι μεγάλες διαστάσεις που απέκτησε έχουν προκαλέσει την αντίδραση των κρατών και των διεθνών οργανισμών (Τσίρης, 2011). Πράγματι, η διαφθορά αποτελεί πλέον ταυτόχρονα βασικό αίτιο και επακόλουθο της φτώχειας (Βαβούρας, Μανωλάς & Συρμαλή, 2011), καθώς προκαλεί πολύ μεγάλης έκτασης βλάβες στο κοινωνικό σύνολο, ενώ οδηγεί στον κλονισμό του ίδιου του δημοκρατικού πολιτεύματος (Κουράκης, 2005), μέσω του εκφυλισμού της λειτουργίας του

κρατικού μηχανισμού. Έτσι, σε διεθνές επίπεδο το ποινικό δίκαιο διευρύνει συνεχώς το πεδίο των συναλλαγών στις οποίες η προσφορά ή η αποδοχή δώρων καθίσταται ποινικώς κολάσιμη, ενώ συγχρόνως αυστηροποιείται ο νομικός χαρακτηρισμός όσων πράξεων είναι ήδη ποινικά αξιόλογες και θεσπίζονται διακεκριμένες μορφές τους (Τζαννετής, 2013).

Η Ελλάδα κατέχει πολύ υψηλή θέση ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. αναφορικά με την αντίληψη σχετικά με το μέγεθος της διαφθοράς (Χλέτσος, 2011). Σύμφωνα με μετρήσεις του ευρωβαρόμετρου, 9 στους 10 πολίτες την θεωρούν ευρέως διαδεδομένη στη χώρα μας (European Commission, 2020). Μάλιστα, η GRECO έχει εκδώσει μεγάλο αριθμό συστάσεων, την πλειοψηφία των οποίων δεν ακολούθησαν ενέργειες συμμόρφωσης (GRECO, 2002). Η χώρα μας αποτελεί κλασική περίπτωση κυριαρχίας της διαφθοράς, την οποία αντιμετωπίζει αναποτελεσματικά και προβληματικά μέσω του ποινικού δικαίου (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013). Από τα χρόνια του Όθωνα ακολουθεί τον αντιγραφικό τρόπο προσέγγισης αλλοδαπής νομοθεσίας, χωρίς προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες της, με αποτέλεσμα την τυχαία αντιμετώπιση του φαινομένου (Ρακιντζής, 2011). Στη σύγχρονη εποχή, η ενσωμάτωση στην εθνική μας έννομη τάξη της σχετικής με την αντιμετώπιση της δωροδοκίας διεθνούς και ενωσιακής νομοθεσίας έγινε με τρόπο αποσπασματικό και ανορθολογικό (Χατζηκώστας, 2016), προκαλώντας φαινόμενα παθογένειας, συστηματική αταξία και πλειοδοσία σε αυστηρότητα (η οποία επιτάθηκε από την προσέγγιση των δικαστηρίων), αφού σε καμία περίπτωση δεν έγινε χρήση του παρεχόμενου από τις συμβάσεις δικαιώματος περιορισμού του αξιοποίνου και κατοχύρωσης θεμελιωδών δικαιωμάτων (Ανδρουλάκης, 2013).

2. Δωροληψία και δωροδοκία στον δημόσιο τομέα

2.1 Δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου

Τα σχετικά με τη δωροληψία και δωροδοκία δημόσιου υπαλλήλου άρθρα (235, 236 ΠΚ), όπως και όλα σχεδόν τα υπόλοιπα σχετικά με τη διαφθορά άρθρα, περιλαμβάνονται στο 12^ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, στο οποίο συγκαταλέγονται εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία. Ο εντοπισμός του προσβαλλόμενου από τα άρθρα αυτά έννομου αγαθού είναι αντικείμενο συζήτησης.¹ Διατυπώνεται η άποψη ότι με την παραβίασή τους επέρχεται νόθευση της κρατικής βούλησης, ωστόσο αυτό δεν μπορεί να ισχύσει στην περίπτωση εξαγοραζόμενων νόμιμων πράξεων (Μπιτζιλέκης, 2001). Επίσης, υποστηρίζεται ότι θιγόμενο έννομο αγαθό είναι η εμπιστοσύνη των πολιτών στην ακεραιότητα της υπηρεσίας (Δέδες, 1983). Την άποψη αυτή φαίνεται να υιοθετεί και η νομολογία του ΑΠ, σύμφωνα με την οποία η δωροδοκία προσβάλλει την εμπέδωση της εμπιστοσύνης των πολιτών για την αμερόληπτη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών (ΑΠ 1179/1968). Ωστόσο, το πλήγμα στην εμπιστοσύνη αποτελεί αποτέλεσμα της προσβολής και όχι χαρακτηριστικό της (Μπιτζιλέκης, 2001). Ορθότερη κρίνεται η άποψη ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό συνίσταται στην υπηρεσία, ως το σύνολο των προσώπων και των πραγμάτων που την συγκροτούν (Μανωλεδάκης, 1998), στην καθαρότητα των υπηρεσιακών καθηκόντων και στο αχρημάτιστο της δημόσιας υπηρεσίας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014), εξαιρουμένων, βεβαίως, των νόμιμων τελών και παραβόλων.

Σε κάθε περίπτωση, φορέας του προστατευόμενου έννομου αγαθού είναι το Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο μπορεί να υποστεί ηθική βλάβη και, για τον λόγο αυτό, νομιμοποιείται να παραστεί ως αμέσως ζημιωθέν κατά του δράστη ενεργητικής δωροδοκίας δημόσιου υπάλληλου, όταν σκοπός της δωροδοκίας είναι να προβεί αυτός σε υπηρεσιακή ενέργεια που αντίκειται στα καθήκοντά του (ΑΠ 2686/2008). Η τυχόν προσβολή ιδιωτικών

¹ Ο εντοπισμός του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού είναι, σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερα σημαντικός, γιατί καθορίζει τα όρια της ποινικοποίησης και το πλαίσιο των επαπειλούμενων ποινών. Βάσει αυτού γίνεται και η ταξινόμηση των εγκλημάτων μέσα στον Ποινικό Κώδικα, με εξαίρεση το 12^ο κεφάλαιό του, όπου συνδεδεμένος κρίκος των εγκλημάτων δεν είναι το θιγόμενο έννομο αγαθό, το οποίο θα πρέπει να αναζητείται κάθε φορά, αλλά η υπαλληλική ιδιότητα του δράστη τους.

συμφερόντων είναι έμμεση συνέπεια των σχετικών με την υπηρεσία εγκλημάτων και δεν θεμελιώνει δικαίωμα αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης. Επομένως, ο θιγόμενος δεν νομιμοποιείται να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγων και να ζητήσει χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη (ΠλημΑθ 40326/2010).

Τα εγκλήματα παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας είναι εγκλήματα βλάβης και όχι διακινδύνευσης, επειδή από μόνη της η ετοιμότητα του υπαλλήλου για την αποδοχή του αθέμιτου ωφελήματος, ακόμα και αν αυτό αποβλέπει στην εξαγορά πράξης νόμιμης ή μελλοντικής και τελικά μη γενομένης, θίγει την απαραίτητη για την εκπλήρωση της αποστολής της δημόσιας διοίκησης σχέση της με τους πολίτες και διαρρηγγύνει τους οροθετημένους υπηρεσιακούς κανόνες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Η δωροληψία υπαλλήλου (άρθρο 235 ΠΚ) είναι γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, αφού ο νόμος απαιτεί ιδιαίτερη ιδιότητα του δράστη κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης (άρθρο 49 παρ. 1 ΠΚ), και υπαλλακτικώς μεικτό,² καθώς μπορεί να τελεστεί με απαίτηση, λήψη ή αποδοχή υπόσχησης αθέμιτου ωφελήματος. Η ενεργητική δωροδοκία υπαλλήλου (άρθρο 236 ΠΚ) είναι έγκλημα κοινό, αφού μπορεί να διαπραχθεί από οποιονδήποτε, και υπαλλακτικώς μεικτό, δυνάμενο να διαπραχθεί με προσφορά, υπόσχεση ή παροχή αθέμιτου ωφελήματος. Προκειμένου να στοιχειοθετηθούν τα εγκλήματα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, πρέπει η απαίτηση ή η προσφορά να γίνουν κατανοητές από αυτόν στον οποίο απευθύνονται, ενώ τυχόν μεσολαβητές υπέχουν θέση άμεσων συνεργών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Όταν το ωφέλημα προορίζεται για άλλον (άρθρο 235 παρ. 1), η στοιχειοθέτηση του εγκλήματος απαιτεί άντληση κάποιας έμμεσης ωφέλειας για τον δράστη, όπως είναι η εκπλήρωση μιας κοινωνικής υποχρέωσης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Δράστες της δωροληψίας υπαλλήλου είναι συχνά ιατροί του Ε.Σ.Υ., οι οποίοι ζητούν ή λαμβάνουν χρήματα από ασθενείς ασφαλισμένους στο Δημόσιο, των οποίων τα έξοδα νοσηλείας καλύπτονται από τον ασφαλιστικό φορέα (ΑΠ 1140/2020), και εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας και στο Υπουργείο Οικονομικών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Αντικείμενο εξαγοράς είναι μια μελλοντική ή ήδη τελειωμένη ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου, η οποία δεν απαιτείται πια (μετά τον Ν. 4254/2014) να εμπίπτει στο πεδίο των καθηκόντων του, αλλά αρκεί να βρίσκεται σε σχέση με την άσκησή τους. Εάν η παράνομη

² Υπαλλακτικώς μεικτά (γνήσια πολύτροπα) είναι τα εγκλήματα, των οποίων η εναλλαγή ή σφύρευση των διάφορων τρόπων τέλεσης πάνω στο ίδιο υλικό αντικείμενο δημιουργούν ένα έγκλημα και όχι συρροή εγκλημάτων (Μανωλεδάκης, 1996, σ. 289).

συναλλαγή αποσκοπεί σε μελλοντική πράξη ή παράλειψη, αυτή δεν απαιτείται να ακολουθήσει για να ολοκληρωθεί το έγκλημα. Η εξαγοραζόμενη ενέργεια μπορεί να έχει και προπαρασκευαστικό χαρακτήρα ή να εμπίπτει στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας του υπαλλήλου, αλλά σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι συγκεκριμένη και όχι γενικά η υπηρεσιακή του δραστηριότητα. Σε περίπτωση διακριτικής ευχέρειας, η υπηρεσιακή ενέργεια θεωρείται παράνομη μόνο όταν ο χρηματισμός υπήρξε καθοριστικός παράγοντας της διαμόρφωσης της κρίσης του υπαλλήλου ή της ετοιμότητάς του να προβεί στην ενέργεια αυτή (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση κατά την οποία υπάλληλος που δωροδοκήθηκε για την έκδοση αποφάσεων περί οικειοθελούς αναχώρησης κρατούμενων αλλοδαπών, βάσει πλαστών εγγράφων, ισχυρίστηκε ότι η εισήγησή του στον διευθυντή του τμήματος στο οποίο ο ίδιος ήταν προϊστάμενος δεν ήταν δεσμευτική. Ο ισχυρισμός του αυτός δεν έγινε δεκτός, επειδή ο υπάλληλος είχε άριστη γνώση του αντικειμένου και ο διευθυντής τού είχε απόλυτη εμπιστοσύνη και, για τον λόγο αυτό, δεν έλεγχε τη γνησιότητα των υποβαλλόμενων εγγράφων (ΑΠ 606/2021).

Επειδή η ενέργεια ή η παράλειψη του υπαλλήλου πρέπει να προκύπτει από τη φύση της υπηρεσίας είτε να περιλαμβάνεται στις υπηρεσιακές του υποχρεώσεις και στον κύκλο των αρμοδιοτήτων του, όπως αυτές περιγράφονται στον νόμο και στους κανονισμούς ή ανατέθηκαν σε αυτόν από τις οδηγίες των προϊσταμένων του (ΑΠΣυμβ 842/2020), το έγκλημα της δωροδοκίας δεν υφίσταται αν η εξαγοραζόμενη υπηρεσιακή πράξη ή παράλειψη δεν εμπίπτει στον κύκλο της τοπικής και υλικής αρμοδιότητας του υπαλλήλου (ΠλημΚαβάλας 73/1996).

Στη δικαστική απόφαση ή στο βούλευμα πρέπει να διευκρινίζεται ότι η ενέργεια ή η παράλειψη του υπαλλήλου περιλαμβάνεται στις υπηρεσιακές του υποχρεώσεις και στον κύκλο των αρμοδιοτήτων του. Ειδικά στην περίπτωση μελλοντικής πράξης δεν αρκεί η αναγωγή στην υπηρεσία ή στα καθήκοντα του υπαλλήλου (ΕφΘεσ 582/2000).

Ενστάσεις έχουν εκφραστεί για την εξομοίωση της ποινικής μεταχείρισης του εγκλήματος της δωροδοκίας υπαλλήλου (τόσο στην περίπτωση της ενεργητικής όσο και της παθητικής μορφής της), ανεξάρτητα από την ειδικότερη νομοτυπική μορφή του, επειδή αυτή προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας (Τσόλκα, 2013). Σε περίπτωση δε που η ενέργεια ή η παράλειψη που εξαγοράζεται αντίκειται στα καθήκοντα του υπαλλήλου, τόσο

η παθητική όσο και η ενεργητική δωροδοκία τιμωρούνται με αυστηρότερες ποινές, εξαιτίας της μεγαλύτερης βλάβης που προκαλείται στη σύννομη εκτέλεση της δημόσιας υπηρεσίας. Ωστόσο, η αυστηρότερη τιμώρηση όλων των πράξεων ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας με σκοπό την εξαγορά παράνομης πράξης ή παράλειψης του υπαλλήλου, ακόμα κι αν αυτές είναι ήσσονος σημασίας, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατά περίπτωση βαρύτητά τους, κρίνεται ότι αντίκειται επίσης στην αρχή της αναλογικότητας (Χατζηκώστας, 2016). Η τυποποίηση διακεκριμένων μορφών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των περιστάσεων που προσβάλλουν σε μεγαλύτερο βαθμό το έννομο αγαθό, σε συνδυασμό βεβαίως με την πλήρωση συγκεκριμένων κριτηρίων, συνθήκη που απαιτεί σφαιρική δικαστική κρίση και ειδική αιτιολόγηση (Χατζηκώστας, 2016). Επίσης, η περίπτωση ολοκληρωμένης παράνομης πράξης που αποτελεί ποινικό έγκλημα ορθό είναι να αντιμετωπίζεται ως αληθινώς συρρέουσα με την ενεργητική και παθητική δωροδοκία χάριν νόμιμης πράξης, και όχι παράνομης, προκειμένου να μην αξιολογείται διπλά ο παράνομος χαρακτήρας της εξαγοραζόμενης ενέργειας (Χατζηκώστας, 2016).

Περαιτέρω κακουργηματικές μορφές της ενεργητικής δωροδοκίας δεν προβλέπονται, ενώ όσον αφορά στην παθητική δωροδοκία, όταν οι πράξεις τελούνται κατ' επάγγελμα θεωρούνται διακεκριμένες μορφές του εγκλήματος και τιμωρούνται αυστηρότερα. Από τη διατύπωση του εδ. ε' του άρθρου 13 ΠΚ προκύπτει ότι η συνδρομή της επιβαρυντικής περίπτωσης της τέλεσης της πράξης κατ' επάγγελμα απαιτεί επανειλημμένη τέλεσή της (αλλά όχι υποχρεωτικά προηγούμενη καταδίκη του δράστη) και πρόθεση του δράστη να αποκομίσει εισόδημα από αυτή (ΑΠ 1432/2008). Ωστόσο, κατ' επάγγελμα τέλεση συντρέχει και όταν η αξιόποινη πράξη τελείται μεν για πρώτη φορά, άλλα βάσει σχεδίου και όχι ευκαιριακά, δηλαδή όταν από τη διαμορφωμένη από τον δράστη υποδομή και την οργανωμένη ετοιμότητά του προκύπτει ο σκοπός του για πορισμό εισοδήματος (ΑΠ 991/2018).³ Η μη τυποποίηση διακεκριμένης μορφής εγκλήματος ενεργητικής δωροδοκίας σε περιπτώσεις κατ' επάγγελμα τέλεσής της δεν κρίνεται πειστική, εφόσον και αυτή οδηγεί σε μεγαλύτερη διάβρωση της λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών και στη διαμόρφωση ενός πλαισίου ενσωμάτωσης της διαφθοράς στη δημόσια υπηρεσία (Μπιτζιλέκης, 2013). Πειστική δεν κρίνεται ούτε η μη τυποποίηση διακεκριμένων εγκλημάτων δωροληψίας

³ Διαμορφωθείσα υποδομή με σκοπό επανειλημμένης τέλεσης της πράξης, η οποία στοιχειοθετεί την κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος, αποτελεί λ.χ. η χρησιμοποίηση μεγάλου αριθμού υπαρκτών εταιρειών με πολλούς αριθμούς τραπεζικών λογαριασμών σε πιστωτικά ιδρύματα περισσότερων χωρών (ΑΠ 726/2021).

βάσει αξιολόγησης του συνόλου των περιστάσεων που υποδεικνύουν μεγαλύτερη προσβολή της υπηρεσίας, όπως είναι η τέλεση από κατέχοντα ανώτατη ιεραρχική θέση (Χατζηκόστας, 2016).

Επειδή το πληττόμενο έννομο αγαθό εντοπίζεται στην εξαγορά της υπηρεσιακής πράξης και όχι στο ίδιο το δώρο, το οποίο δεν τιμολογείται πάντοτε ούτε εξέρχεται από τα δημόσια ταμεία, δεν λαμβάνεται πλέον υπόψη το μέγεθος της χρηματικής του αξίας για τη στοιχειοθέτηση διακεκριμένης μορφής παθητικής δωροδοκίας. Η εξέλιξη αυτή ήταν αποτέλεσμα και της σχετικής κριτικής που άσκησε η ποινική επιστήμη, γιατί ενώ η υπηρεσιακή ενέργεια ή η παράλειψη είναι αυτή που ζημιώνει το Δημόσιο ή επιφέρει περιουσιακό όφελος εις βάρος του, η βαρύτητα των εγκλημάτων δωροδοκίας και το ενδιαφέρον μετατίθετο στην αξία του δώρου.⁴ Το ερώτημα που απασχόλησε την ποινική επιστήμη ήταν αν αυτό που έπρεπε να αποτιμηθεί ήταν η αξία του δώρου ή το όφελος από την υπηρεσιακή ενέργεια που αποσπάται με αυτό. Ειδικά στην ενεργητική δωροδοκία το όφελος του εγκλήματος δεν ταυτίζεται σε καμία περίπτωση με την αξία του δώρου, αλλά με την αντιπαροχή που αυτό εξασφαλίζει.

Σημειωτέο ότι το αθέμιτο, ως μη συνιστών αντικείμενο νόμιμης αξίωσης, ωφέλημα δεν χρειάζεται να έχει χρηματικό χαρακτήρα, αρκεί να προσφέρει άμεση ή έμμεση ωφέλεια. Ως τέτοιο θεωρείται η κάθε φύσης χαριστική παροχή επί της οποίας ο υπάλληλος δεν έχει νόμιμη αξίωση (ΑΠ 718/2020), αλλά όχι οι εκδηλώσεις φιλοφρόνησης ή ευπρέπειας συμβολικού χαρακτήρα μέσα στο πλαίσιο κοινωνικών προσφορών. Με το άρθρο 68 του Ν 4139/2013 προστέθηκε στο άρθρο 235 ΠΚ πρόβλεψη ότι δεν συνιστά δωροδοκία η απλή⁵ υλική παροχή ως έκφραση ευγνωμοσύνης. Οι ενέργειες αυτές, πράγματι, οι οποίες αφορούν μόνο τελειωμένη υπηρεσιακή ενέργεια και μάλιστα νόμιμη, δεν εμπίπτουν στη λογική της ανταλλακτικής σχέσης. Ωστόσο, η διάταξη θεωρήθηκε άστοχη και καταργήθηκε, καθόσον δεν ήταν εύκολος ο προσδιορισμός του ποσού πέραν του οποίου το ωφέλημα καθίσταται αθέμιτο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Επίσης, δεν προσέδιδε κάτι στον εφαρμοστή του δικαίου, γιατί ποτέ δεν προέκυψε ο κίνδυνος τιμώρησης λ.χ. ασθενούς που προσφέρει λουλούδια στον χειρουργό του (Μπιτζιλέκης, 2013).

⁴ Ο καθηγητής Μπιτζιλέκης αναρωτιέται σε ποιον αξίζει μεγαλύτερη τιμωρία, σε αυτόν που υποκύπτει στο δέλεαρ ενός ιδιαίτερα μεγάλου δώρου ή σε εκείνον που εκμεταλλεύεται τη θέση του σε κάθε ευκαιρία, ακόμα και για μικρά ποσά (Μπιτζιλέκης, 2013).

⁵ εννοείται μάλλον μικρή

2.2 Καλλιέργεια κλίματος

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, αν η εξαγοραζόμενη πράξη δεν συνδέεται με συγκεκριμένη ενέργεια ή παράλειψη σχετιζόμενη με την υπηρεσιακή ιδιότητα του υπαλλήλου δεν είναι καταρχήν αξιόποινη. Εξαιρέση αποτελεί η παρ. 3 του άρθρου 235 ΠΚ, με την οποία ποινικοποιείται η συμπεριφορά του δημόσιου υπαλλήλου που δέχεται «αθέμιτη παροχή περιουσιακής φύσης» με σκοπό όχι συγκεκριμένη ενέργεια ή παράλειψή του, αλλά πράξεις που σχετίζονται γενικά με την άσκηση των καθηκόντων του, ακόμη κι αν δεν εμπίπτουν στον κύκλο της αρμοδιότητάς του. Η Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 49) ξεκαθαρίζει ότι ποινικοποιείται ο προσεταιρισμός του δημόσιου υπαλλήλου «χάριν της καλλιέργειας κλίματος», δηλαδή ενός περιβάλλοντος κοινωνικής ή προσωπικής υποχρέωσης, όπως συμβαίνει λ.χ. στην περίπτωση που προσφέρονται τακτικά χρηματικά δώρα, με σκοπό την εξασφάλιση ευνοϊκής μεταχείρισης σε ενδεχόμενες μελλοντικές επιθεωρήσεις και ελέγχους. Επίσης καθιστά σαφές ότι η παράνομη συναλλαγή δεν συνδέεται με συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη, αλλά προετοιμάζει την ανταπόδοση «αν και όποτε παραστεί αυτό δυνατό ή αναγκαίο». Πρόκειται για μια διαδικασία περισσότερο δαπανηρή, αλλά πιο αποτελεσματική και ασφαλή (Χατζηκώστας, 2016).

Με τη διατύπωση της διάταξης δημιουργήθηκε μία παραλλαγή του καταργηθέντος εγκλήματος του παράνομου πλουτισμού (άρθρο 4 παρ. 1 Ν. 3213/2003). Έτσι, εκτός από τις πράξεις δωροληψίας για την καλλιέργεια κλίματος, συμπεριλαμβάνονται και πράξεις αθέμιτης εκμετάλλευσης των δημόσιων πόρων (λ.χ. χρήση υπηρεσιακού οχήματος για ιδιωτικές υποθέσεις), διεύρυνση η οποία έρχεται σε αντίθεση με τη διατυπωμένη στην Αιτιολογική Έκθεση βούληση του νομοθέτη (Χατζηκώστας, 2016).

Αντίστοιχο έγκλημα ενεργητικής δωροδοκίας δεν προβλέπεται, αν και δεν δικαιολογείται ο περιορισμός στην εγκληματική δράση του υπαλλήλου. Επίσης, ορθό κρίνεται να διαφοροποιηθεί ποινικά ο συστηματικός χρηματισμός με ευτελούς αξίας δώρα σε κατώτατο υπάλληλο (Χατζηκώστας, 2016).

2.3 Ποινική ευθύνη προϊσταμένων υπηρεσιών του δημοσίου και διευθυντών επιχειρήσεων

Η θέσπιση ευθύνης νομικών προσώπων σε περίπτωση διάπραξης προς όφελος των τελευταίων πράξεων δωροδοκίας προβλέπεται από τη Σύμβαση της Ε.Ε. περί καταπολέμησης της δωροδοκίας, εξαιτίας των αυξημένων δυνατοτήτων παραβίασης των νόμων που έχει μια συνένωση προσώπων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Ανταποκρινόμενη στην πρόβλεψη αυτή, η χώρα μας θέσπισε την ποινική ευθύνη των κατεχόντων θέσεων ευθύνης στις υπηρεσίες του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α. και των Ν.Π.Δ.Δ. καθώς και των διευθυντικών στελεχών επιχειρήσεων. Ωστόσο, αν και η Σύμβαση περιόριζε την ευθύνη των διευθυνόντων μόνο στην περίπτωση διάπραξης ενεργητικής δωροδοκίας, ο Έλληνας νομοθέτης διεύρυνε το αξιόποιο και στην περίπτωση δωροληψίας. Τα εγκλήματα της παρ. 4 του άρθρου 235 ΠΚ, της παρ. 3 του άρθρου 236 ΠΚ είναι γνήσια ιδιαίτερα⁶ και γνήσιας παράλειψης⁷ των αναφερόμενων σε αυτές προσώπων και συνίστανται στην από αμέλεια μη αποτροπή «προσώπων που τελούν υπό τις εντολές τους ή υπόκεινται στον έλεγχό τους» να προβούν σε δωροληψία ή δωροδοκία δημόσιου υπαλλήλου αντίστοιχα. Στην πρώτη περίπτωση οι επαπειλούμενες ποινές είναι βαρύτερες, γιατί πρόκειται για δημόσιους υπαλλήλους. Αντίστοιχο έγκλημα τυποποιείται και για την περίπτωση δωροδοκίας πολιτικών προσώπων και δικαστικών λειτουργιών.

Με τις διατάξεις αυτές δημιουργούνται «ενδοσυστηματικές αντιφάσεις» (Χατζηκώστας, 2016), καθώς ποινικοποιείται η από αμέλεια μη αποτροπή εγκλήματος τρίτου, η στοιχειοθέτηση του οποίου απαιτεί δόλο. Ενώ, δηλαδή, ο φυσικός αυτουργός των παράνομων πράξεων δεν τιμωρείται όταν τις τελεί από αμέλεια, αυτό ισχύει για τον εποπτεύοντα ή ελέγχοντα. Βέβαια, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 49), προϋποτίθεται η εκ προθέσεως παραμέληση συγκεκριμένου καθήκοντος και αποφυγή συγκεκριμένης υπηρεσιακής ενέργειας του αρμόδιου προσώπου, η οποία θα μπορούσε να αποτρέψει τον δράστη από την τέλεση δωροληψίας ή δωροδοκίας. Η αμέλεια έγκειται στο κατά πόσο ο δράστης μπορούσε να προβλέψει ότι η παράλειψή του καθιστά δυνατή τη διάπραξη του εγκλήματος από τον εποπτευόμενο ή ελεγχόμενο από αυτόν. Εάν ο δράστης ενεργεί με δόλο (και όχι αμέλεια) ενδέχεται να υπάρχει συμμετοχική ευθύνη διά

⁶ Γνήσια ιδιαίτερα θεωρούνται τα εγκλήματα στα οποία το αξιόποιο θεμελιώνεται από την ιδιαίτερη ιδιότητα του δράστη (Μανωλεδάκης, 1996, σ. 264).

⁷ Γνήσιας παράλειψης θεωρούνται τα εγκλήματα των οποίων η τυποποιούμενη στον ποινικό νόμο αντικειμενική υπόσταση περιλαμβάνει την αδράνεια ως τρόπο τέλεσής τους (Μανωλεδάκης, 1996, σ. 279).

παραλείψεως. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, θεωρείται ότι εν προκειμένω το ποινικό δίκαιο δεν χρησιμοποιείται ως έσχατη λύση, όπως θα έπρεπε (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2015), καθώς η ποινικοποίηση της προσβολής ενός αγαθού προϋποθέτει να μην υπάρχουν στη διάθεση του νομοθέτη ηπιότερα μέσα αντιμετώπισής της (Τζώρτζης, 2018). Ορθό είναι τα εγκλήματα της από αμέλεια μη αποτροπής υφισταμένων υπαλλήλων από την τέλεση παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας να αντικατασταθούν από αντίστοιχα εγκλήματα παράλειψης με δόλο (Χατζηκώστας, 2016), ενώ η διάπραξή τους από αμέλεια να επισύρει μόνο πειθαρχική και αστική ευθύνη έναντι του Δημοσίου των προϊσταμένων και των διευθυντών.

2.4 Έννοια δημόσιου υπαλλήλου

Για τη συγκρότηση του εγκλήματος της δωροληψίας υπαλλήλου απαιτείται η υπαλληλική ιδιότητα του δράστη, σύμφωνα με το άρθρο 13 εδ. α΄ ΠΚ, δηλαδή να του έχει ανατεθεί νόμιμα, έστω και προσωρινά, η άσκηση δημόσιας, δημοτικής, κοινοτικής ή άλλου Ν.Π.Δ.Δ. υπηρεσίας. Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας μπορεί να τελεστεί και κατά τη διάρκεια που ο υπάλληλος τελεί σε άδεια, χωρίς όμως να έχει απωλέσει την ιδιότητα του υπαλλήλου (ΑΠ 891/2020). Ο τρόπος διορισμού, η διάρκεια της ανάθεσης της υπηρεσίας ή η ύπαρξη νομοθετημένης θέσης δεν έχουν σημασία. Αυτό που ενδιαφέρει είναι η, έστω και προσωρινή, παροχή υπηρεσιών, οι οποίες εμπίπτουν στους γενικότερου ενδιαφέροντος επιδιωκόμενους σκοπούς του κράτους και η διαμορφωθείσα σχέση εξάρτησης. Δεν συνιστούν, επομένως, δωροληψία πράξεις που είναι εκτός του κύκλου των καθηκόντων του υπαλλήλου, εκτός αν επιχειρούνται βάσει της υπηρεσιακής του ιδιότητας. Για παράδειγμα, τα ιδιωτικά μαθήματα ενός καθηγητή και οι φορολογικές συμβουλές ενός φορολογικού υπαλλήλου είναι άσχετες με τη δημόσια υπηρεσία και δεν συνιστούν υπηρεσιακές ενέργειες, ακόμα κι αν η σύννομη τέλεσή τους απαιτεί την άδεια της προϊστάμενης αρχής (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Υπάλληλοι θεωρούνται και οι στρατιωτικοί (ΑΠ 606/2021). Ωστόσο, στρατιωτικός ιατρός ο οποίος εργαζόταν τις μη εργάσιμες ώρες ως ιατρός σε ιδιωτικό διαγνωστικό κέντρο, χωρίς την απαραίτητη άδεια από την υπηρεσία του, και απαίτησε χρήματα που δεν δικαιούταν για

την πραγματοποίηση εξέτασης, κηρύχθηκε αθώος λόγω αμφιβολιών ως προς την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης της δωροληψίας υπαλλήλου (ΤριμΑναθΔικ 132/2020).⁸

Το άρθρο 263Α του παλαιού Ποινικού Κώδικα περιείχε τη λειτουργική έννοια του δημόσιου υπαλλήλου. Κάποιες από τις προβλεπόμενες με το άρθρο αυτό κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων ενσωματώθηκαν σε επιμέρους διατάξεις του νέου Ποινικού Κώδικα, οι οποίες ρυθμίζουν ξεχωριστά εγκλήματα. Το καταργηθέν άρθρο 263Α ΠΚ συμπεριελάμβανε στην έννοια του δημόσιου υπαλλήλου, μεταξύ άλλων, και όσους υπηρετούσαν σε Ν.Π.Ι.Δ.. Αυτό σταμάτησε να ισχύει με τον Ν 4254/2014 , με σκοπό, σύμφωνα με την Εισηγητική του Έκθεση (σ. 59), να περιοριστεί η υπερβολική διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου. Λίγους μήνες αργότερα, όμως, η διάταξη αυτή επανήλθε σε ισχύ, με τον Ν 4262/2014. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση αυτού του νόμου, η ρύθμιση αυτή παραλείφθηκε εκ παραδρομής. Η ολομέλεια του ΑΠ έκρινε ότι η εξαίρεση των υπηρετούντων σε Ν.Π.Ι.Δ. επέφερε την αναδρομική άρση του αξιοποίνου των αξιόποινων πράξεων (ακόμη και κακουργηματικών) των συγκεκριμένων υπαλλήλων, λόγω εφαρμογής του επεικέστερου νόμου.⁹ Έτσι, για παράδειγμα, κατηγορούμενος για παθητική δωροδοκία κηρύχθηκε αθώος, επειδή, ως υπάλληλος των Ε.Ν.Α.Ε., δεν υπαγόταν στις διατάξεις του (τότε) νέου άρθρου 235 ΠΚ και δεν στοιχειοθετείτο το συγκεκριμένο έγκλημα (ΕφΑθ 3243/2019). Η εξέλιξη αυτή κρίθηκε ότι υποκρύπτει συγκαλυμμένη αμνηστία και, ως εκ τούτου, είναι αντισυνταγματική, διότι δεν μπορεί να παρέχεται αμνηστία με νόμο (ΑΠ 3/2016). Η διάταξη αυτή τελικά καταργήθηκε με τον νέο Ποινικό Κώδικα. Η Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 52) επικαλείται τις σημερινές συνθήκες περιορισμού του δημόσιου τομέα και απελευθέρωσης πρώην μονοπωλιακών τομέων της αγοράς (ΣυμβΕφΛάρισας 3/2021).

⁸ Σύμφωνα με την αιτιολογία της δικαστικής απόφασης, η εξέταση στο ιδιωτικό διαγνωστικό κέντρο «αν και θεωρείται ιατρική πράξη κατά την έννοια του Ν. 3418/2005 δεν απορρέει, αυτή καθ' αυτή, από τα υπηρεσιακά του καθήκοντα ως Στρατιωτικού ιατρού. Επίσης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ενέργεια περιλαμβανόμενη γενικά στον κύκλο της αρμοδιότητας του ιατρού ως αναγόμενη στην υπηρεσία του».

⁹ Επεικέστερος νόμος, σύμφωνα το άρθρο 2 παρ. 1 του νέου Ποινικού Κώδικα, θεωρείται αυτός που οδηγεί στην ευνοϊκότερη μεταχείριση του κατηγορουμένου. Σημασία δεν έχει αν ο νόμος συνολικά είναι επεικέστερος, αλλά αν περιέχει επεικέστερες διατάξεις που μπορούν να εφαρμοστούν εν μέρει στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΑΠ 718/2020). Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 4), «είναι σαφές ότι εφαρμόζεται πάντα η επεικέστερη διάταξη και όχι ο νόμος ως ενιαίο όλον». Ωστόσο, εγείρονται ενστάσεις από τη θεωρία ότι το ευνοϊκό καθεστώς που δημιουργείται από τον συνδυασμό των διατάξεων είναι αποτέλεσμα της δημιουργίας ενός νόμου από τον δικαστή, κατά παράβαση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών κατά το άρθρο 26 Σ (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ. 169).

Η παρ. 5 του άρθρου 235 ΠΚ και η παρ. 4 του άρθρου 236 ΠΚ επέκτειναν τα όρια εφαρμογής των άρθρων αυτών, αφού στην έννοια του υπάλληλου συμπεριλαμβάνονται πλέον και λειτουργοί ή άλλοι υπάλληλοι με οποιαδήποτε συμβατική σχέση, οργάνου ή οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κάθε δημόσιου διεθνούς ή υπερεθνικού οργανισμού στον οποίο η Ελλάδα είναι μέλος καθώς και κάθε πρόσωπο, αποσπασμένο ή όχι, που εκτελεί καθήκοντα τα οποία αντιστοιχούν σε αυτά που εκτελούν οι λειτουργοί ή άλλοι υπάλληλοι, ακόμα κι αν δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας όπου τελέστηκαν. Μάλιστα, στην περίπτωση ενεργητικής δωροδοκίας δημόσιου υπάλληλου συμπεριλαμβάνονται περαιτέρω «οποιοδήποτε πρόσωπο που ασκεί δημόσιο λειτούργημα ή υπηρεσία για ξένη χώρα». Σύμφωνα με τον Ν 4855/2021, στην περίπτωση της δωροληψίας δεν ισχύει πια ως προϋπόθεση το όργανο ή ο οργανισμός στον οποίο απασχολείται ο υπάλληλος να έχει έδρα του την Ελλάδα, ενώ υπαίτιος δωροληψίας μπορεί να κριθεί και ο υπάλληλος τρίτης χώρας, όπως η έννοια αυτή προσδιορίζεται από το δίκαιό της. Σύμφωνα με την Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης του νόμου (Σχέδιο Νόμου, σ. 125), η επέκταση αυτή «εναρμονίζεται με τις διεθνείς συνθήκες για την πάταξη της διαφθοράς». Επίσης, με το άρθρο 237B ΠΚ προστίθεται ότι «για την εφαρμογή των άρθρων 235 και 236, υπάλληλοι θεωρούνται και όσοι υπηρετούν μόνιμα ή μη και με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής που ανήκουν εξ ολοκλήρου ή κατά την πλειοψηφία των μετοχών τους στο Κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή των οποίων τη διοίκηση διορίζει εξ ολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία το Κράτος ή οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ή τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου». Επομένως, υπάλληλοι θεωρούνται οι ιερωμένοι, οι διευθυντές νοσοκομείου, οι δημοτικοί σύμβουλοι κ.λπ., ενώ δεν θεωρούνται βοηθητικά πρόσωπα, όπως λ.χ. οι καθαρίστριες, ακόμα κι αν ανήκουν σε δημόσιο οργανισμό (Ζαφειριάδης, 2022). Υπάλληλοι δεν θεωρούνται πλέον ούτε λ.χ. οι εργαζόμενοι στη Δ.Ε.Η. και στον Ο.Α.Σ.Θ., καθώς έχει καταργηθεί η διάταξη του άρθρου 263Α του παλαιού ΠΚ, σύμφωνα με την οποία υπάλληλοι θεωρούνταν και όσοι υπηρετούσαν «σε επιχειρήσεις ... ιδιωτικού δικαίου που εξυπηρετούν με αποκλειστική ή προνομιακή εκμετάλλευση την προμήθεια ή την παροχή στο κοινό ... φωτισμού ... ή μέσων συγκοινωνίας», για λόγους που σχετίζονται, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 52) με την πλήρη απελευθέρωση πρώην μονοπωλιακών τομέων της αγοράς.

Η ένταξη των υπαλλήλων της Ε.Ε., των διεθνών οργανισμών και των ξένων χωρών στους πιθανούς δράστες των εγκλημάτων δωροληψίας και δωροδοκίας, κατά τον Ποινικό Κώδικα της χώρας μας, οφείλεται στις παρεμβάσεις της Ε.Ε. στο σχετικό με την καταπολέμηση της διαφθοράς δίκαιο των κρατών μελών της, για λόγους προστασίας του έννομου αγαθού της ενωσιακής υπηρεσίας, μέσω της τιμώρησης των υπαλλήλων όλων των κρατών μελών με τους ίδιους όρους (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Άλλωστε, τα εσωτερικά έννομα αγαθά της καθαρότητας των δημόσιων υπηρεσιών, της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και του πολιτεύματος αντιπαραβάλλονται σε αντίστοιχα αλλοδαπά, τα οποία, μέσα στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων και της επιδίωξης της παγκόσμιας δικαιοσύνης, ενδιαφέρουν και την ημεδαπή έννομη τάξη (Μυλωνόπουλος, 2015).

Η εξέλιξη αυτή, πάντως, προσέκρουσε στον παραδοσιακό εθνοκεντρικό χαρακτήρα του ποινικού δικαίου (Ανδρουλάκης, 2013). Μάλιστα, ο Έλληνας νομοθέτης, ξεπερνώντας τις ενωσιακές απαιτήσεις, κατέληξε να παρέχει ευρύτερη προστασία του αλλοδαπού έννομου αγαθού, την οποία εξομοίωσε με αυτή που διασφαλίζει στην εσωτερική δημόσια υπηρεσία, σε περίπτωση λ.χ. εξαγοραζόμενων νόμιμων ή ήδη ολοκληρωμένων πράξεων και κακουργηματικών μορφών δωροδοκίας. Η θέσπιση αξιοποίνου δωροδοκίας έναντι ξένων υπαλλήλων για τέτοιου είδους συμπεριφορά κρίνεται υπερβολική, δεδομένου ότι άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν κάνει χρήση του δικαιώματος επιφύλαξης (Ανδρουλάκης, 2013). Έτσι παρατηρούνται φαινόμενα που στερούνται λογικής, όταν λ.χ. υπάλληλος αλλοδαπού κράτους διαπράττει δωροληψία κατά τις διακοπές του στη χώρα μας για τελειωμένη πράξη του, η οποία, ως τέτοια, δεν αποτελεί ποινικό έγκλημα σύμφωνα με τους νόμους της χώρας του, ή όταν Έλληνας υπάλληλος διαπράττει στο εξωτερικό έγκλημα για το οποίο δεν αναγνωρίζεται εκεί σχετικό αξιόποιο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2015). Η εισαγωγή της ενεργητικής αρχής της προσωπικότητας, η οποία δεν απαιτεί επιβολή αξιοποίνου από το δίκαιο του τόπου τέλεσης του εγκλήματος και δεν λαμβάνει υπόψη αν το έγκλημα έχει παραγραφεί ή έχει επέλθει άρση του αδίκου σύμφωνα με το δίκαιο αυτό, έχει ως αποτέλεσμα την ανάμειξη στα εσωτερικά ξένου κράτους και την ανομοιογενή και ασύμμετρη αντιμετώπιση της διαφθοράς στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής έννομης τάξης. Έτσι, παρατηρούνται ακόμα και περιπτώσεις κραυγαλέας ανισότητας, παρά το γεγονός ότι, σε γενικές γραμμές, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν υιοθετήσει ανάλογες ρυθμίσεις (Μυλωνόπουλος, 2015).

2.5 Εμπορία επιρροής

Η ανάγκη σφαιρικότερης αντιμετώπισης της διαφθοράς οδήγησε στην ποινικοποίηση της εμπορίας επιρροής, συμπεριφοράς που βρίσκεται στις παρυφές του φαινομένου. Αφορά στην εκμετάλλευση των γνωριμιών των μεσαζόντων και της επιρροής που μπορούν να ασκήσουν επί των προσώπων που αναφέρονται στα άρθρα 159Α, 235 παρ. 1 και 237 παρ. 1 ΠΚ, προκειμένου να επέλθει μία νόμιμη ή παράνομη ενέργεια. Μέσω αυτής της διαδικασίας οι επίδοξοι διαφθορείς ξεπερνούν τα εμπόδια που δημιουργεί η άγνοιά τους σχετικά με την ταυτότητα των δημόσιων υπαλλήλων που πρέπει να διαφθείρουν, κυρίως όταν πρόκειται για αλλοδαπούς υπαλλήλους, και τον κίνδυνο που ενέχει η προσέγγισή τους, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζουν ακόμα και την ανωνυμία τους (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Το έγκλημα της εμπορίας επιρροής είναι έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης της δημόσιας υπηρεσίας, αφού ο νομοθετικός λόγος θέσπισής του συνίσταται στην αφηρημένη εκτίμηση του νομοθέτη ότι η συμπεριφορά του δράστη είναι επικίνδυνη.¹⁰ Προστατευόμενο έννομο αγαθό θεωρείται η διαφάνεια της δημόσιας υπηρεσίας και η εμπιστοσύνη των πολιτών στην αμερόληπτη λειτουργία της, οι οποίες πλήττονται από την άσκηση επιρροής στη λήψη αποφάσεων των δημόσιων υπαλλήλων. Η παθητική εμπορία επιρροής είναι έγκλημα υπαλλακτικώς μεικτό και μπορεί να τελεστεί με διάφορους τρόπους: απαίτηση, λήψη ή αποδοχή υπόσχεσης. Επίσης είναι έγκλημα κοινό, καθώς δράστης της μπορεί να είναι οποιοσδήποτε, ακόμα και δημόσιος υπάλληλος μη αρμόδιος να ασκήσει την επιχειρούμενη να επηρεαστεί υπηρεσιακή πράξη ή παράλειψη. Αν μεσολαβήσει κάποιος τρίτος (λ.χ. μεταφέροντας το ωφέλημα ή την απαίτηση), αυτός καθίσταται άμεσος συνεργός, σύμφωνα με το άρθρο 46 παρ. 1 περ. β ΠΚ.¹¹ Το έγκλημα της ενεργητικής εμπορίας επιρροής αποτελεί αντεστραμμένη εικόνα αυτού της παθητικής εμπορίας επιρροής. Ο δράστης της ενεργητικής εμπορίας επιρροής, ο οποίος επωφελείται από υπηρεσιακή ενέργεια ή παράλειψη επί της οποίας ασκείται η αθέμιτη επιρροή, είναι αναγκαίος συμμετέχων του δράστη της παθητικής εμπορίας επιρροής (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Και το έγκλημα της ενεργητικής εμπορίας επιρροής είναι υπαλλακτικώς μεικτό και μπορεί να τελεστεί μέσω προσφοράς, υπόσχεσης ή παροχής.

¹⁰ Εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης (τα οποία διακρίνονται από τα εγκλήματα συγκεκριμένης και δυνητικής διακινδύνευσης) είναι όσα στην αντικειμενική υπόστασή τους δεν περιλαμβάνεται το αποτέλεσμα του κινδύνου (Μανωλεδάκης, 1996, σ. 278).

¹¹ Άμεσος συνεργός είναι όποιος «τοποθετεί, κατευθύνει ή κρατά το έννομο αγαθό σε θέση προσβολής του από τον φυσικό αυτουργό» (Μανωλεδάκης, 1996, σ. 449).

Αντικείμενο του εγκλήματος είναι η μελλοντική άσκηση αθέμιτης (χωρίς να βρίσκει έρεισμα στον νόμο) επιρροής, με αντάλλαγμα ωφέλημα οποιασδήποτε φύσης. Η νόμιμη άσκηση μεσιτείας και το αναγνωρισμένο lobbying τίθενται εκτός πεδίου εφαρμογής της διάταξης (Χατζηκώστας, 2016). Η ωφέλεια που αντλείται μπορεί να είναι και έμμεση, όταν απευθύνεται σε πρόσωπο σχετιζόμενο με οποιονδήποτε τρόπο με τον δράστη. Η (επαρκώς ορισμένη) μελλοντική πράξη ή παράλειψη πάνω στην οποία επιχειρείται επιρροή πρέπει να ανάγεται στην άσκηση των καθηκόντων του υπαλλήλου, είτε είναι αντίθετη με αυτά είτε σύμφωνη. Μάλιστα, στην πράξη συχνά η άσκηση επιρροής δεν περιλαμβάνει παράνομη πράξη (Καλλίρης, 2007). Η πραγματική τέλεση της υπηρεσιακής πράξης ή παράλειψης είναι αδιάφορη, αφού η άσκηση της πραγματικής επιρροής δεν αποτελεί προϋπόθεση της ολοκλήρωσης του εγκλήματος.

Σε περίπτωση που ο ισχυρισμός περί δυνατότητας τέλεσης της επιρροής είναι ψευδής, τελείται ταυτόχρονα και το έγκλημα της απάτης,¹² το οποίο τιμωρείται και όταν βρίσκεται στο στάδιο της απόπειρας, όπως λ.χ. στην περίπτωση δικηγόρου, ο οποίος παρέστησε αναληθώς σε πελάτη του ότι μπορούσε να προκαλέσει την αποφυλάκισή του εκ μέρους των αρμόδιων δικαστικών λειτουργιών, λόγω των σχέσεων που διατηρούσε μαζί τους, όμως η πράξη της απάτης δεν ολοκληρώθηκε από εξωτερικά εμπόδια (ΑΠ 1432/2008). Ωστόσο, η έλλειψη δυνατότητας άσκησης επιρροής πάνω στον δημόσιο υπάλληλο που λαμβάνει αποφάσεις εξαλείφει τον κίνδυνο που διατρέχει η δημόσια υπηρεσία και για τον λόγο αυτό η ποινικοποίηση της απαίτησης ανταλλάγματος στην περίπτωση αυτή κρίνεται υπερβολική διεύρυνση του αξιοποίνου (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Και αν ακόμα θεωρηθεί ότι και στην περίπτωση της υποτιθέμενης επιρροής κλονίζεται η αξιοπιστία της δημόσιας υπηρεσίας, θα πρέπει να προβλεφθούν ηπιότερες ποινές από αυτές που προβλέπονται για την πραγματική αθέμιτη επιρροή (Χατζηκώστας, 2016).

Μάλιστα η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών δεν απαιτεί καν την ποινικοποίηση της εμπορίας επιρροής, πόσο μάλλον της κατάχρησής της. Και η Ε.Ε. περιορίζεται στην ποινική αντιμετώπιση της δωροδοκίας, του πυρήνα της διαφθοράς, και δεν δεσμεύει τα μέλη της στη διεύρυνση του αξιοποίνου σε πράξεις όπως η καλλιέργεια κλίματος ή η εμπορία επιρροής (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2015). Η χώρα μας, πάντως, ορθώς δεν έκανε χρήση της δυνατότητας που της παρέχει η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για μη

¹² Πρόκειται για αληθινή συρροή των δύο εγκλημάτων (βλ. παρ. 7.6)

ποινικοποίηση αυτής της συμπεριφοράς, καθόσον η επανειλημμένη προσφορά δώρων, η τακτική του «ταΐσματος», δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης, έστω και αν δεν συνδυάζεται με απαίτηση συγκεκριμένου ανταλλάγματος, ενώ μειώνει την πιθανότητα εμπλοκής του επίδοξου διαφθορέα με την ποινική δικαιοσύνη. Ο δε εθισμός στις μικρής έκτασης δωροδοκίες συμβάλλει αποφασιστικά στην εξάπλωση της διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014), λαμβανομένου υπόψη του ότι συχνά ο «διεφθαρμένος» μετατρέπεται σε «διαφθορέα», καθώς θα ζητήσει και αυτός, με τη σειρά του, κάποια παράνομη εξυπηρέτηση (Καλλίρης, 2007). Ωστόσο, η συνταγματικά προβλεπόμενη αρχή της αναλογικότητας σε περίπτωση περιορισμού δικαιωμάτων (άρθρο 25 παρ. 1 Σ) επιτάσσει τη διαφοροποίηση του εύρους της ποινής για πράξεις εμπορίας επιρροής όταν αυτές αποσκοπούν στην πρόκληση νόμιμης ενέργειας από την περίπτωση που επιδιώκεται η τέλεση παράνομης ενέργειας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Τα εγκλήματα της ενεργητικής και της παθητικής δωροδοκίας περιλαμβάνουν πράξεις ή παραλείψεις του υπαλλήλου «σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του» (άρθρο 235 παρ. 1 και άρθρο 236 παρ. 1). Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 48), η διατύπωση αυτή περιλαμβάνει και πράξεις που διαπράττονται επ' ευκαιρία της εκτέλεσης των καθηκόντων του υπαλλήλου ή επ' ωφελεία της θέσης του. Επομένως, στην περίπτωση που ο μεσάζων έχει την ιδιότητα του δημόσιου υπαλλήλου (αν και τρίτος σε σχέση με την επηρεαζόμενη υπηρεσία), υπάρχει πιθανότητα συνάφειας των εγκλημάτων της εμπορίας επιρροής και της δωροδοκίας, σύμφωνα με το άρθρο 128 παρ. 1 περ α ΚΠΔ, καθώς και συρροής τους. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της καλλιέργειας κλίματος, η οποία διαφέρει από την εμπορία επιρροής στον βαθμό που η πρώτη δεν αποσκοπεί σε συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου, ενώ η δεύτερη έχει ακριβώς αυτό τον σκοπό. Στην περίπτωση συρροής, θα πρέπει να γίνει ερμηνευτικά δεκτό ότι υπάρχει ρήτρα σιωπηρής επικουρικότητας και εφαρμόζονται οι διατάξεις για τα εγκλήματα της δωροληψίας και της δωροδοκίας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014), τα οποία κατισχύουν ως εγκλήματα βλάβης. Ωστόσο, ο ΑΠ θεωρεί ότι υπάρχει αληθινή συρροή μεταξύ των δύο εγκλημάτων, επειδή δεν αποτελεί το ένα συστατικό στοιχείο ή επιβαρυντική περίσταση του άλλου ούτε υπάγεται στην έννοιά του, ενώ διαφέρουν τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά, τα οποία έγκεινται στη σύννομη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας στην περίπτωση της δωροδοκίας και στη χρηστή διοίκηση στην περίπτωση της εμπορίας επιρροής (ΑΠ 1448/2011).

3. Διακεκριμένες μορφές δωροληψίας και δωροδοκίας βάσει της ιδιότητας του δράστη

3.1 Δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων

Τα άρθρα 159 και 159Α ΠΚ, τα οποία τυποποιούν τη δωροληψία και τη δωροδοκία πολιτικών προσώπων αντίστοιχα, εντάχθηκαν στο 4^ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, στο οποίο συγκαταλέγονται τα «εγκλήματα κατά της ελεύθερης άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων». Πρόκειται για εγκλήματα ειδικότερα σε σχέση με τα κοινά εγκλήματα παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας υπαλλήλου, ως προς το πρόσωπο του δράστη, ο οποίος συγκαταλέγεται στους φορείς της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της αυτοδιοικητικής λειτουργίας, και διακεκριμένες μορφές των κοινών εγκλημάτων, οι οποίες επισύρουν αυστηρότερες ποινές. Η απαίτηση ή η λήψη ωφελήματος για μελλοντική ή ολοκληρωμένη, σύμφωνη ή αντίθετη με τα καθήκοντά τους πράξη ή παράλειψη των πολιτικών αξιωματούχων που αναφέρονται στην παρ. 1 των άρθρων 159 και 159Α ΠΚ καθώς και η κατόπιν παράνομη συναλλαγή μη συμμετοχή σε ορισμένη ψηφοφορία, η υποστήριξη ορισμένου θέματος που τίθεται προς ψήφιση και ο συγκεκριμένος τρόπος ψήφισης των ασκούντων εκτελεστική εξουσία που αναφέρονται στην παρ. 2 των ίδιων άρθρων αντιμετωπίζονται ως κακουργήματα και επισύρουν, εκτός από κάθειρξη και χρηματική ποινή, και υποχρεωτική έκπτωση των δραστών από τη δημόσια θέση που κατέχουν, σύμφωνα με την παρ. 3.

Οι αυστηρότερες ποινές δικαιολογούνται από το γεγονός ότι ο επηρεασμός των πολιτικών προσώπων, με σκοπό την με συγκεκριμένο τρόπο άσκηση των καθηκόντων τους ή την αποχή τους από αυτά, απειλεί τη νομοθετική εξουσία και εν τέλει το δημοκρατικό πολίτευμα, καθώς θέτει την πολιτική στην εξυπηρέτηση ισχυρών ιδιωτικών συμφερόντων (Χατζηκόστας, 2016). Εξαιτίας της ιδιότητας των πολιτικών προσώπων ως φορέων της οικονομικής και κοινωνικής ισχύος, η αθέμιτη συναλλαγή εκ μέρους τους αγγίζει την ίδια τη λειτουργία του πολιτεύματος και για τον λόγο αυτό η βλάβη που προκαλείται είναι συλλογική (Μπιτζιλέκης, 2013).

Το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 159 και 159Α είναι περιορισμένο σε σχέση με τα βασικά εγκλήματα δωροληψίας και δωροδοκίας υπαλλήλου, καθόσον αυτά προϋποθέτουν την αναγωγή των εξαγοραζόμενων πράξεων ή παραλείψεων στην εκτέλεση

των καθηκόντων των δραστών και όχι τη σχέση τους με αυτά. Ο δε προσδιορισμός τυχόν επιτρεπτού ωφελήματος, λόγω κοινωνικής προσφορότητας, επαφίεται, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4619/2019 (σ. 37), στη θεωρία και τη νομολογία. Σε περίπτωση εξαγοραζόμενης πράξης ή παράλειψης η οποία βρίσκεται σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων τους τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις για τα εγκλήματα δωροδοκίας υπαλλήλου. Οι ίδιες (γενικές) διατάξεις εφαρμόζονται και σε περίπτωση λήψης ή αποδοχής ωφελημάτων από ασκούντα εκτελεστική εξουσία για ήδη ολοκληρωμένη πράξη ή παράλειψη καθώς και σε κάθε περίπτωση παθητικής ή ενεργητικής δωροδοκίας στην οποία εμπλέκεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Στη θεωρία, πάντως, επικρατεί η άποψη ότι το αξιόποιο της παρ. 2 του άρθρου 159 ΠΚ και της παρ. 2 του άρθρου 159Α ΠΚ θα έπρεπε να επεκταθεί και σε περιπτώσεις ήδη τελειωμένης πράξης νομοθετικής εξουσίας από βουλευτή (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Ωστόσο, δεν αντιμετωπίζεται διαφορετικά η περίπτωση δράσης αντίθετης με τα καθήκοντα των δραστών σε σχέση με τη σύμφωνη με αυτά δράση, αφού κρίνεται ότι με αυξημένη ποινή πρέπει να απειλείται και η δωροληψία των πολιτικών προσώπων με σκοπό την εξαγορά νόμιμης πράξης ή παράλειψης, επειδή, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 1619/2019 (σ. 37), «η απαίτηση ή λήψη ωφελημάτων αντίκειται πάντοτε σε θεμελιώδες καθήκον της θέσης τους». Αντίστοιχη εξίσωση επαπειλούμενων ποινών ισχύει και στην περίπτωση ενεργητικής δωροδοκίας, η οποία, ωστόσο, τιμωρείται με ηπιότερη ποινή από αυτή που απειλεί τους λειτουργούντες στην κορυφή της ιεραρχίας του κρατικού μηχανισμού.

Πριν την έκδοση του Ν 4619/2019 και την αναδιατύπωση του άρθρου 159 ΠΚ είχαν αναπτυχθεί δύο διαφορετικές απόψεις αναφορικά με την υπαλληλική ιδιότητα των βουλευτών στο ποινικό δίκαιο, προκειμένου να διευκρινιστεί αν η δωροληψία τους για πράξεις ή παραλείψεις τους οι οποίες δεν ενέχουν άσκηση νομοθετικής λειτουργίας, αλλά σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων τους, τιμωρούνταν βάσει του άρθρου 235 ΠΚ. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, οι περιπτώσεις δωροδοκίας ως προς τις άλλες υπηρεσιακές ενέργειες των βουλευτών (λχ. τη διατύπωση επερώτησης) υπάγονταν στις κοινές περί δωροδοκίας διατάξεις του άρθρου 235 ΠΚ. Σύμφωνα δε με τη δεύτερη άποψη, το αξιόποιο της δωροληψίας βουλευτή περιοριζόταν μόνο στις ενδοκοινοβουλευτικές εκλογές και ψηφοφορίες, μη θεωρώντας αξιόποινες τις άλλες, σχετιζόμενες με τα ενδοκοινοβουλευτικά

τους καθήκοντα ή την εξωκοινοβουλευτική τους δράση, πράξεις, παρά την αμφισβητήσιμη ηθική τους (ΤριμΕφΑθ 1568/2020).

Το τοπίο ξεκαθάρισε η τροποποίηση του άρθρου 159 ΠΚ με τον Ν 4619/2019, η οποία ενέταξε στην παρ. 1 κάθε περίπτωση δωροληψίας βουλευτών που αφορούν πράξεις ή παραλείψεις καθηκόντων τους εντός του κοινοβουλίου, αντιδιαστέλλοντας τες προς τα σχετικά με τις εκλογές και ψηφοφορίες καθήκοντά τους, τα οποία ρυθμίζονται από την παρ. 2 του ίδιου άρθρου. Στην αιτιολογική έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 38) αναφέρεται ότι η δωροληψία των προσώπων του άρθρου 159 ΠΚ για πράξεις που σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων τους, αλλά δεν ενέχουν άσκηση νομοθετικής, εκτελεστικής ή αυτοδιοικητικής λειτουργίας, υπόκεινται στη γενική διάταξη του άρθρου 235 ΠΚ (ΤριμΕφΑθ 1568/2020). Στην περίπτωση τέλεσης της πράξης πριν την τροποποίηση του άρθρου, ο κατηγορούμενος βουλευτής που έλαβε χρήματα για την άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου κηρύχθηκε αθώος και αντιστοίχως αθώος κηρύχθηκε και ο κατηγορούμενος για την πράξη της ενεργητικής δωροδοκίας, επειδή κρίθηκε ότι δεν στοιχειοθετείται αντικειμενικά η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο βουλευτή πράξη της δωροληψίας του άρθρου 235 ΠΚ όσον αφορά ειδικότερα στην ιδιότητα του υπαλλήλου, και δεδομένου ότι η ένδικη περίπτωση δεν μπορούσε να υπαχθεί ούτε στην διάταξη του άρθρου 159 παρ. 1 ΠΚ, αφού αυτή θεσπίστηκε μετά την τέλεση της πράξης (ΑΠ 1568/2020).¹³

Η ανάγκη ανταπόκρισης της χώρας στις διεθνείς υποχρεώσεις της οδήγησαν αφενός στην υπαγωγή των μελών υπερεθνικών οργανισμών που αναφέρονται στην παρ. 4 του άρθρου 159 ΠΚ και στην παρ. 5 του άρθρου 159Α ΠΚ στις διατάξεις περί δωροληψίας και δωροδοκίας πολιτικών προσώπων και αφετέρου στη διεύρυνση των τοπικών ορίων των διατάξεων αυτών, καθώς εφαρμόζονται και στην περίπτωση πράξεων ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας ημεδαπών πολιτικών αξιωματούχων οι οποίες τελέστηκαν σε χώρα σύμφωνα με το δίκαιο της οποίας δεν είναι αξιόποινες. Μάλιστα, με τον Ν 4855/2021 έγινε περαιτέρω διεύρυνση της έννοιας του πολιτικού αξιωματούχου, ως υποκείμενο τέλεσης του εγκλήματος της δωροληψίας και δωροδοκίας, ώστε να καλύψει και τον Πρωθυπουργό, τα μέλη της Κυβέρνησης και τους Υφυπουργούς άλλου κράτους, ενώ συγκαταλέγονται πλέον

¹³ Κρίθηκε ότι στην περίπτωση της παθητικής δωροδοκίας που τελέστηκε κατά το χρονικό διάστημα 5-6/2/2013 από πρόσωπο που έφερε τότε την ιδιότητα του βουλευτή με σκοπό την υποβολή εκ μέρους του επίκαιρης ερώτησης σε υπουργό, ύστερα από ηθική αυτουργία του συγκατηγορουμένου του, δεν τυγχάνει εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 235 ΠΚ, αφού με την τροποποίηση του άρθρου αποσαφηνίζεται από τον νομοθέτη ότι η ιδιότητα του βουλευτή δεν εμπίπτει στην έννοια του υπαλλήλου κατ' άρθρον 13 στ α ΠΚ.

στην έννοια αυτή και στην περίπτωση της δωροληψίας τα μέλη του κοινοβουλίου ή του συμβουλίου τοπικής αυτοδιοίκησης άλλου κράτους. Τέλος, το αξιόποινο της ενεργητικής δωροδοκίας διευρύνεται με την τυποποίηση της συμπεριφοράς προσώπων που έχουν την εξουσία να λαμβάνουν αποφάσεις ή να ασκούν έλεγχο σε επιχείρηση, οι οποίοι από αμέλεια δεν αποτρέπουν την ενεργητική δωροδοκία προσώπων που τελούν υπό τις εντολές ή τον έλεγχό τους.

3.1.1 Δωροληψία και δωροδοκία κατά τις εκλογές

Παρενθετικά αναφέρεται στο σημείο αυτό το άρθρο 165 ΠΚ περί δωροδοκίας εκλογέα, καθόσον αφορά έγκλημα δωροληψίας και δωροδοκίας κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας ή των εκλογών και περιλαμβάνεται επίσης (μαζί με τα άρθρα 159 και 159Α ΠΚ) στο 4^ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα. Με το άρθρο αυτό ποινικοποιείται η δωροληψία και η δωροδοκία κατά τις βουλευτικές και αυτοδιοικητικές εκλογές καθώς και τις εκλογές για την ανάδειξη ευρωβουλευτών και τα δημοψηφίσματα, με σκοπό την παράλειψη άσκησης εκλογικού δικαιώματος ή την άσκηση του κατά ορισμένο τρόπο. Δράστης της ενεργητικής δωροδοκίας εκλογέα είναι οποιοσδήποτε υπόσχεται ή παρέχει ωφέλημα σε εκλογέα ή δωρεά, ενώ δράστης της παθητικής δωροδοκίας εκλογέα είναι ο εκλογέας που είτε αποδέχεται την παροχή ή υπόσχεση είτε την απαιτεί. Αξιόποινες θεωρούνται η προσφορά και η αποδοχή ωφελημάτων, αλλά και οι απευθυνόμενες σε αόριστο αριθμό εκλογέων πράξεις, όπως είναι η δωρεά για φιλανθρωπικό σκοπό ή για εκτέλεση έργου, με σκοπό την αλλοίωση της ψήφου των εκλογέων, ενώ, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 39), δεν θεωρείται αξιόποινη η παροχή δώρων για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, αφού αυτή είναι υποχρεωτική.

Βασικό κριτήριο διάκρισης της πρόθεσης του δράστη να προκαλέσει την υποχρεωτική άσκηση του εκλογικού δικαιώματος ή την αλλοίωση της ψήφου αποτελεί αφενός η ταυτότητά του και η σχέση που τον συνδέει με τον εκλογέα ή με κάποιον υποψήφιο και αφετέρου ο τρόπος δωροδοκίας. Έτσι, αν λ.χ. οι δωροδοκούντες που συνδέονται με επαγγελματικές ή κοινωνικές σχέσεις με υποψήφιο και συνοδεύουν το οικονομικό αντάλλαγμα με «σταυρωμένα ψηφοδέλτια» είναι πιθανοί παραβάτες κατά το άρθρο 165 ΠΚ.

3.2 Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών

Το άρθρο 237 ΠΚ, το οποίο αναφέρεται στη δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, τυποποιεί εγκλήματα ειδικότερα των βασικών εγκλημάτων δωροληψίας και δωροδοκίας υπαλλήλου και διακεκριμένες μορφές αυτών, οι οποίες επισύρουν τις αυστηρότερες ποινές που απειλούν και την ενεργητική και παθητική δωροδοκία πολιτικών προσώπων. Αντικείμενο εξαγοράς είναι «ενέργεια ή παράλειψη, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη, που ανάγεται στην εκτέλεση των καθηκόντων» του δικαστικού λειτουργού. Επομένως, περιλαμβάνονται και υποθέσεις που δεν περιέχουν κρίση (λ.χ. η επιβολή περιοριστικών όρων), αλλά εξαιρούνται πράξεις σχετικές με τη διοίκηση της δικαιοσύνης (λ.χ. οι μεταθέσεις δικαστών), οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 235-236 ΠΚ (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Οι βαρύτερες ποινές, συγκριτικά με αυτές που απειλούν τα εγκλήματα δωροληψίας και δωροδοκίας υπαλλήλου, δικαιολογούνται, καθόσον εν προκειμένω θιγόμενο έννομο αγαθό είναι η δικαστική κρίση και η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, η οποία αποτελεί κορυφαία δημόσια λειτουργία (Γιαννακέλος, 2013), ενώ η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε πράξεις διαφθοράς επιτρέπει στο οργανωμένο έγκλημα να υποκαθιστά τον τρόπο λειτουργίας του κράτους (Λίβος, 2000).

Η παθητική δωροδοκία δικαστικού λειτουργού επισύρει αυστηρότερες ποινές από το αντίστοιχο έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας, επειδή, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 50), από τους δικαστικούς λειτουργούς απαιτείται να επιδεικνύονται «πολύ μεγαλύτερες αντιστάσεις». Μάλιστα, δεν γίνεται διάκριση αν η εξαγοραζόμενη πράξη θα επερχόταν σε κάθε περίπτωση ή όχι, επειδή, σύμφωνα με την ως άνω Αιτιολογική Έκθεση (σ. 37), η προσφορά και η παροχή παράνομου ωφελήματος αντίκειται σε κάθε περίπτωση στο θεμελιώδες καθήκον της θέσης του δικαστικού λειτουργού.

Επίσης, δεν ενδιαφέρει αν η σχέση μεταξύ δώρου και κρίσης συγκεκριμένης δικαστικής υπόθεσης είναι σημαντικά ή πλήρως ανταποδοτική, αφού η δωροδοκία δικαστικού λειτουργού θεμελιώνεται και στην περίπτωση δώρου σημαντικά μεγαλύτερης αξίας από την αποκομιζόμενη από τον δωροδοκούμενο ωφέλεια από τον χειρισμό της δικαστικής του υπόθεσης. Έτσι, η μη σημαντική μείωση της ποινής του κατηγορουμένου βάσει της εξαγοραζόμενης εφετειακής απόφασης κρίθηκε από τον ΑΠ ότι δεν αναιρεί την ευνοϊκή

μεταχείρισή του και τη θεμελίωση του εγκλήματος της δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών (ΑΠ 235/2013). Η ενεργητική και παθητική δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι εισαγγελείς και οι ανακριτές, ανάκτησε τη θέση της ως διακεκριμένη μορφή των αντίστοιχων βασικών εγκλημάτων με τον Ν 4254/2014.¹⁴

Στην πράξη συχνά το έγκλημα δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών διαπράττεται μέσω δικηγόρων. Ισχυρισμός δικηγόρου ότι δεν προέβη σε δωροδοκία, αλλά τα χρήματα δόθηκαν για την εξόφληση δανείου που είχε συναφθεί μεταξύ του ιδίου και του δικαστή κρίθηκε αβάσιμος, αφού δεν συνηθίζονται τέτοιες συναλλαγές μεταξύ δικαστών και δικηγόρων, όταν μάλιστα στην κρίση των πρώτων βρίσκονται υποθέσεις των τελευταίων (ΑΠ 696/10, ΑΠ 1432/2008), και δεν μπορεί να αποδοθεί σε τυχαίο γεγονός η χρονική σύμπτωση των καταθέσεων των χρημάτων παράλληλα με την εξέλιξη των εκκρεμών υποθέσεων (ΑΠ 235/2013). Όταν, μάλιστα, ο δικηγόρος αναπτύσσει για μεγάλο χρονικό διάστημα σοβαρή εγκληματική δράση, αναλαμβάνοντας τη διεκπεραίωση μεγάλου αριθμού υποθέσεων, για την επιτυχή έκβαση των οποίων αναζητά την παράνομη υποστήριξη επίορκων λειτουργών, με αποτέλεσμα την άντληση υψηλού οικονομικού οφέλους, τότε διαπράττεται το έγκλημα της συγκρότησης συμμορίας, σύμφωνα με το άρθρο 187 ΠΚ (ΑΠ 1432/08).

Και στην περίπτωση αυτή, όπως και στη δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων, διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής, αφού στις διατάξεις του άρθρου 237 ΠΚ υπάγονται μέλη υπερεθνικών δικαστηρίων ή αλλοδαποί δικαστικοί λειτουργοί καθώς και περιπτώσεις κατά τις οποίες η πράξη δωροδοκίας τελείται στην αλλοδαπή από ή προς Έλληνα «ακόμα και αν δεν είναι αξιόποινη κατά τους νόμους της χώρας όπου τελέστηκε». Επίσης, και εδώ διευρύνεται το αξιόποινο της ενεργητικής δωροδοκίας σε διευθυντές ή έχοντες εξουσία λήψης απόφασης ή ελέγχου σε επιχείρηση, σε περίπτωση που από αμέλεια δεν αποτρέπουν την προς όφελος της επιχείρησης δωροδοκία υφισταμένων τους.

Αξιοσημείωτη είναι η μη εναρμόνιση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των διατάξεων που αφορούν στη δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων και δικαστικών λειτουργών όλων των κρατών μελών της Ε.Ε., παρά την ενίσχυση των μέτρων αντιμετώπισης που απαιτείται

¹⁴ Πριν από την έναρξη ισχύος του, όταν με το ΝΔ 1234/1972 είχε επέλθει αύξηση των ποινών για τη δωροδοκία υπαλλήλων χωρίς την ταυτόχρονη αύξηση των ποινών για τη δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, η δωροληψία δικαστών κατέληξε να τιμωρείται όπως η κοινή δωροληψία, ενώ η δωροδοκία δικαστών τιμωρούνταν με μικρότερες ποινές από την κοινή δωροδοκία. Η περίπτωση αυτή, μάλιστα, αποτελεί δείγμα της γενικότερης ανορθολογικής και πρόχειρης προσπάθειας καταπολέμησης της διαφθοράς (Χατζηκώστας, 2016).

σε αυτούς τους τομείς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Η εφαρμογή της αρχής της εξομοίωσης της ποινικής αντιμετώπισης των ανωτέρω ημεδαπών προσώπων κάθε κράτους μέλους με τους ενωσιακούς υπαλλήλους (π.χ. ευρωβουλευτές, επιτρόπους και δικαστές του Δ.Δ.Ε.) έχει ως συνέπεια την ανομοιομορφία του ποινικού πλαισίου των κρατών μελών για τα εγκλήματα διαφθοράς των ενωσιακών υπαλλήλων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014) και αποτελεί λόγο άγρας δικαιοδοσίας.

4. Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα

Η απόφαση-πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρώπης επέβαλε στα κράτη μέλη της Ε.Ε. την ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, για λόγους προστασίας της εσωτερικής ενωσιακής αγοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2015). Η Ε.Ε., σε αντίθεση με άλλες διεθνείς συμβάσεις, δεν έδωσε στα κράτη μέλη της τη δυνατότητα μη ποινικοποίησης της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα, γεγονός που αποδεικνύει την πρωτίστως οικονομική ταυτότητά της (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013). Η απόφαση-πλαίσιο, πάντως, άφηνε περιθώριο περιορισμού του αξιοποιήσιμου μόνο σε περιπτώσεις που θίγεται ο ανταγωνισμός. Επομένως, όσα κράτη μέλη, μεταξύ αυτών και η χώρα μας, δεν έκαναν χρήση αυτής της δυνατότητας τους επεκτείνουν το πεδίο προστασίας και σε άλλα συμφέροντα, όπως είναι η περιουσία του ιδιωτικού φορέα (Χατζηκώστας, 2010). Πάντως, κρίνεται αναγκαία η τροποποίηση της διάταξης και η σύνδεση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με τον ανταγωνισμό, ώστε αυτή να τιμωρείται μόνο στο πλαίσιο ανταγωνισμού για συγκεκριμένη προμήθεια ή έργο (Αναστασοπούλου, 2013).

Η ανάγκη ολιστικού χαρακτήρα ποινικοποίησης της δωροδοκίας τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα προκύπτει από την επέκταση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων σε τομείς που μέχρι πρόσφατα ασκούσαν μόνο από δημόσιες υπηρεσίες και μάλιστα σε διαφορετικές χώρες, η οποία αυξάνει τον κίνδυνο φαινομένων χρηματισμού, με αποτέλεσμα την «εξαγωγή διαφθοράς» από τις πολυεθνικές (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012). Ως ιδιωτικός τομέας θεωρείται ό,τι δεν περιλαμβάνεται στον δημόσιο τομέα, επομένως και οι περιπτώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, αλλά υπό την προϋπόθεση ότι αναπτύσσεται συστηματικά κάποιου είδους επιχειρηματικότητα (Αναστασοπούλου, 2013). Δράστης της δωροδοκίας μπορεί να είναι όλο το προσωπικό ενός ιδιωτικού φορέα που είναι ενταγμένο στην ιεραρχική δομή του, αλλά όχι οι εντολοδόχοι του (λ.χ. οι δικηγόροι) (Αναστασοπούλου, 2013).

Κάποια κράτη μέλη ακολούθησαν την ενιαία αντιμετώπιση της δωροδοκίας στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, επικαλούμενα αφενός τη δημιουργία κουλτούρας διαφθοράς που μπορεί να εξαπλωθεί από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα και αφετέρου την αδυναμία διάκρισης των λειτουργιών των δύο τομέων και της ενιαίας μορφής που παρουσιάζει η

δωροδοκία (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).¹⁵ Ωστόσο, το συλλογικό συμφέρον για την αμερόληπτη άσκηση των υπαλληλικών καθηκόντων υφίσταται καταρχήν για τον δημόσιο τομέα, ενώ οι υπάλληλοι του ιδιωτικού τομέα δρουν προς όφελος όχι της ολότητας, αλλά του εργοδότη τους, του οποίου τα συμφέροντα αρχικά θίγουν οι πράξεις χρηματισμού. Ο θεμιτός ανταγωνισμός, η κοινωνική ευημερία και το αχρημάτιστο των επαγγελματικών ενεργειών που οδηγεί σε κοινωνική ανάπτυξη θίγονται σε μικρότερη ένταση. Δεδομένου ότι οι ποινικές κυρώσεις επιβάλλονται για την προστασία διαφορετικών συμφερόντων, απαιτούνται διαφορετικά πλαίσια ποινών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Ωστόσο, προβάλλεται και ο αντίλογος ότι δεν είναι αυτονόητο ότι οι πράξεις δωροδοκίας στον δημόσιο τομέα θα πρέπει να απειλούνται με αυστηρότερες ποινές, αφού κεντρικό μέγεθος του δικαίου μας δεν είναι το κράτος, αλλά ο άνθρωπος. Η εύρυθμη λειτουργία τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα αποτελεί προϋπόθεση της ευημερίας των πολιτών, δεδομένων και των σημαντικών τομέων ανάπτυξης όπου δραστηριοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά ιδιωτικές εταιρείες. Η προβληματική αυτή απασχόλησε και τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, λ.χ. στην περίπτωση μαθητών ιδιωτικού σχολείου, οι οποίοι δωροδόκησαν καθηγητή τους για να τους χορηγήσει τα θέματα εξετάσεων πριν τη διεξαγωγή τους και κρίθηκαν ένοχοι δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα (ΣυμβΠλημΑθ 471/2011). Στην περίπτωση αυτή δεν επήλθε στρέβλωση του ανταγωνισμού ούτε τέθηκε υπό διακινδύνευση η περιουσία του ιδιωτικού σχολείου. Ωστόσο, η συμπεριφορά του καθηγητή, ο οποίος δέχτηκε το δώρο, δεν έχει μικρότερη απαξία από την αντίστοιχη πράξη καθηγητή δημόσιου σχολείου.¹⁶ Επίσης, υποστηρίζεται ότι θα έπρεπε να ισχύει και στον ιδιωτικό τομέα η τιμώρηση της δωροδοκίας για πράξεις σύμφωνες με τα καθήκοντα του υπαλλήλου ή ήδη τελειωμένες, όπως ισχύει για τον δημόσιο τομέα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η εξίσωση των ποινών δεν θα έπληττε την αρχή της αναλογικότητας, αλλά θα λάμβανε υπόψη τα σύγχρονα δεδομένα (Αναστασοπούλου, 2013). Πάντως, η GRECO συνιστά τη νομοθετική ενοποίηση των διατάξεων περί δωροδοκίας στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, για λόγους απλοποίησης και αποφυγής αντινομιών (Κουράκης, 2013).

Η Ελλάδα ανταποκρίθηκε στις ενωσιακές της υποχρεώσεις με την προσθήκη στον Ποινικό της Κώδικα σχετικού άρθρου, αρχικά του 237B ΠΚ, το οποίο στη συνέχεια

¹⁵ Για παράδειγμα, η Σουηδία και η Μεγάλη Βρετανία αντιμετωπίζουν τη δωροδοκία στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα με ίδιους όρους και ίδιες ποινές (Χατζηκώστας, 2016).

¹⁶ Στο βούλευμα αναφέρεται ότι «ο εκπαιδευτικός ενήργησε κατά παράβαση των καθηκόντων του ... όπως αυτά διαγράφονται ... γ) από τη φύση της θέσης του και του λειτουργήματός του ως εκπαιδευτικού».

αντικαταστάθηκε από το σημερινό 396 ΠΚ. Το καταργηθέν άρθρο 237B ΠΚ εντασσόταν στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, παρά την προφανή παραβίαση της συστηματικής ενότητας του Ποινικού Δικαίου. Αλλά και το ισχύον άρθρο 396 ΠΚ κακώς εντάσσεται στο κεφάλαιο με τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, αφού η τελευταία δεν αποτελεί το θιγόμενο έννομο αγαθό. Ωστόσο, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν 4619/2019 (σ. 73), η ένταξη του άρθρου στο κεφάλαιο αυτό συγχωρείται για λόγους αποφυγής δημιουργίας ξεχωριστού κεφαλαίου στον Ποινικό Κώδικα, δεδομένης της αδυναμίας ένταξής του σε κάποιο από τα υπάρχοντα κεφάλαια.

Αντικείμενο προστασίας θεωρείται ότι είναι η επιχείρηση ως μέσο παραγωγής πλούτου και ως χώρος εξασφάλισης εργασίας. Για τον λόγο αυτό υπάρχει εξίσωση των ποινών της δωροληψίας και της δωροδοκίας στον τομέα αυτό (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012). Επίσης, προστατευόμενο έννομο αγαθό, σύμφωνα με την Επεξηγηματική Έκθεση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έτος 1999, είναι η εμπιστοσύνη, η εχεμύθεια και η αφοσίωση στις κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις, ενώ στην απόφαση πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ επισημαίνεται η απειλή της δωροδοκίας για τη σύννομη κοινωνία, τον υγιή ανταγωνισμό και την υγιή οικονομική ανάπτυξη (Αναστασοπούλου, 2013). Η κατά την κρατούσα άποψη δυσαναλογία των προστατευόμενων έννομων αγαθών στην περίπτωση του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα οδηγούν στην πρόβλεψη ηπιότερων ποινών για τη δωροληψία και τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, για τον οποίο άλλωστε δεν προβλέπεται αξιόποινο για τις εξαγοραζόμενες νόμιμες πράξεις, δεν επιβάλλονται χρηματικές ποινές (πέραν των στερητικών της ελευθερίας ποινών) και δεν θεσμοθετούνται διακεκριμένες μορφές (Χατζηκόστας, 2016).

Ωστόσο, προβληματισμό προκαλεί η μη απαίτηση συσχέτισης της δωροδοκίας με κάποια βλάβη στον υγιή ανταγωνισμό ή στην περιουσία είτε των καταναλωτών είτε της επιχείρησης καθώς επίσης και η δυνατότητα υπαγωγής στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου ακόμα και, συνηθισμένων στον ιδιωτικό τομέα, απλών προφορικών οδηγιών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Πράγματι, το αξιόποινο προκύπτει από το περίγραμμα των καθηκόντων του εργαζομένου, στα οποία εμπίπτουν κάθε είδους καθήκοντα, ανεξάρτητα από τη βαρύτητά τους σε σχέση με την επιχειρηματική δραστηριότητα και την εξουσία του εργαζόμενου να λαμβάνει αποφάσεις ή να ασκεί επιρροή. Επομένως, θεωρείται αξιόποινη και η απαίτηση δώρου για την παράβαση ενός τελείως ασήμαντου καθήκοντος. Αυτή η ευρύτητα που χαρακτηρίζει την απειλή ποινικών κυρώσεων για κάθε είδους καθήκοντα, εκπορευόμενα

από τον νόμο, τη σύμβαση εργασίας, τις εντολές της ιεραρχίας, τους εσωτερικούς κανονισμούς και τη φύση της θέσης του εργαζομένου, προσκρούει στην αρχή της νομιμότητας. Η δε ποινικοποίηση πράξεων ακόμη και πολύ μικρής σημασίας αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας και της επικουρικότητας του ποινικού δικαίου (Αναστασοπούλου, 2013).

Η ποινική επιστήμη εγείρει ερωτήματα ως προς τη δυνατότητα αιτιολόγησης της επιλογής της Ε.Ε. να ποινικοποιήσει τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, αφού αυτή δεν αποτελεί έσχατη λύση, δεδομένης της δυνατότητας αποζημιώσεων και εσωτερικού ελέγχου. Άλλωστε, στην πράξη οι πράξεις δωροδοκίας που αποκαλύπτονται αντιμετωπίζονται με διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου και όχι με καταγγελίες στις αρμόδιες αρχές, για την αποφυγή πιθανών αρνητικών συνεπειών στη φήμη της επιχείρησης (Αναστασοπούλου, 2013). Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να αναδιατυπωθούν, και μάλιστα με σαφήνεια, οι επιβαρυντικές περιστάσεις, λαμβανομένων υπόψη της βαρύτητας της πράξης την οποία προκάλεσε το αθέμιτο αντάλλαγμα, της θέσης του εργαζομένου μέσα στην ιεραρχία του φορέα του, της πίεσης που ασκήθηκε στον δωροδότη ή στον δωρολήπτη και της κατ' επάγγελμα τέλεσης του εγκλήματος (Αναστασοπούλου, 2013). Επίσης προβληματισμό προκαλεί η δυνατότητα έμπρακτης μετάνοιας και απαλλαγής από την ποινή που παρέχεται στην περίπτωση δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με τον Ν 4855/2021, ο οποίος την απέλειψε από την αντίστοιχη περίπτωση στον δημόσιο τομέα, θεωρώντας προφανώς σημαντικότερο το θιγόμενο έννομο αγαθό στην τελευταία περίπτωση. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση η έμπρακτη μετάνοια πρέπει να εκδηλώνεται με τρόπο που να στερεί από την ποινή την ειδικοπροληπτική λειτουργία της και όχι με αποκλειστικό στόχο να άρει τις συνέπειες της πράξης.

5. Νομοθετικές ρυθμίσεις αναφορικά με τα είδη και τα ύψη των ποινών

Οι κυρώσεις, με εξαίρεση τη δήμευση, συνιστούν επιλογές του Έλληνα νομοθέτη, τόσο ως προς το είδος τους όσο και ως προς τη βαρύτητά τους. Η ομοιογένεια του ποινικού δικαίου, σε διεθνές και ενωσιακό επίπεδο, δεν έχει οδηγήσει σε εναρμόνιση των ποινών, η διαμόρφωση των οποίων παρέμεινε στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε τη διεύρυνση των χρηματικών ποινών σωρευτικά με ποινές στερητικές της ελευθερίας, ισχυρούσης και της επιβολής δήμευσης, επιδεικνύοντας υπερβολική αυστηρότητα. Με τον τρόπο αυτό παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας, χωρίς να είναι σαφής ο δικαιοπολιτικός λόγος, ο οποίος σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ταυτίζεται με την έλλειψη κρατικών πόρων ή τη δυσμενή εικόνα της χώρας μας που δημιουργεί η εκτεταμένη διαφθορά (Τσόλκα, 2013).¹⁷ Αυτό το πρόβλημα αναλογίας και ορθολογικότητας επιτείνεται στην περίπτωση του δράστη ενεργητικής δωροδοκίας που δεν αποκόμισε περιουσιακό όφελος από τη συναλλαγή (Μπιτζιλέκης, 2013). Μάλιστα, στη σώρευση αυτή προστίθενται πειθαρχικές ποινές και διοικητικές κυρώσεις για τις ίδιες συμπεριφορές, όπως είναι η θέση σε αργία των δημοσίων υπαλλήλων και των δικαστικών λειτουργών (Τσόλκα, 2013).

5.1 Δήμευση

Οι προβλεπόμενες από τον Ποινικό Κώδικα ποινές στην πράξη αποδεικνύονται μη αποτρεπτικές. Προκειμένου να είναι ικανές να επιφέρουν αποτελέσματα πρέπει να είναι όχι μόνο αυστηρές, ανάλογες με την απαξία των εγκληματικών πράξεων που επιζητούν να καταστείλουν, αλλά και βέβαιες (Ζιούβας, 2016). Ειδικά δε στην περίπτωση της διαφθοράς, η αποτελεσματική αντιμετώπισή της δεν μπορεί να περιορίζεται στην πρόληψη και την ποινικοποίησή της, αλλά απαιτείται και η θέσπιση διαδικασίας επιστροφής των προϊόντων των εγκλημάτων της (Μπερδήμας, 2015). Οι διαδικασίες για την ανάκτηση των περιουσιακών στοιχείων προσλαμβάνουν κεφαλαιώδη σημασία στην αντεγκληματική πολιτική (Χρυσικός, 2013), η οποία βασίζεται εν πολλοίς στην αφαίρεση του οφέλους της

¹⁷ Η θεωρία αναρωτιέται ποιος είναι ο σκοπός της χρηματικής ποινής η οποία επιβάλλεται σωρευτικά με την στερητική της ελευθερίας ποινή. Το οικονομικό πλήγμα στον δράστη, το οποίο, ωστόσο, επιτυγχάνεται με τη δήμευση, ή η αποτροπή του εγκλήματος, η οποία, ωστόσο, επιτυγχάνεται με τη στερητική της ελευθερίας ποινή (Μπιτζιλέκης, 2013);

αθέμιτης συναλλαγής και, ως εκ τούτου, στην εξάλειψη του κίνητρου τέλεσής της (Μπιτζιλέκης, 2013). Άλλωστε, η επιστροφή στις δημόσιες αρχές των από εγκληματικές ενέργειες κτηθέντων περιουσιακών στοιχείων αποτελεί ενωσιακή υποχρέωση της χώρας μας, εκπορευόμενη από την οδηγία 2014/42/ΕΕ.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 238 ΠΚ, σε περίπτωση δωροληψίας και δωροδοκίας υπαλλήλου και δικαστικών λειτουργών καθώς και εμπορίας επιρροής επιβάλλεται στον καταδικασθέντα η δήμευση του άρθρου 68 ΠΚ. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, υποκείμενη σε δήμευση περιουσία είναι εκείνη η οποία προήλθε από προηγούμενο κακούργημα ή πλημμέλημα, αποκτήθηκε από προϊόν τέτοιας δραστηριότητας ή χρησιμοποιήθηκε (ή προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί) ως μέσο τέλεσής της. Η δήμευση των ως άνω περιουσιακών στοιχείων επιβάλλεται υποχρεωτικά με την έκδοση της καταδικαστικής απόφασης, ακόμα αν αυτά έχουν περιέλθει σε τρίτο, υπό την προϋπόθεση ότι αυτός γνώριζε για τη διάπραξη του βασικού εγκλήματος κατά τον χρόνο της κτήσης και ότι δεν είναι δυνατή η επιβολή δήμευσης σε βάρους του δράστη. Εξαίρεση της υποχρεωτικότητας της δήμευσης προβλέπεται, βάσει της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Σ), σε περίπτωση κινδύνου αποστέρησης των αναγκαίων για τον βιοπορισμό του καταδικασθέντος ή του τρίτου ή υπέρμετρης και ανεπανόρθωτης βλάβης τους.

Σε περίπτωση ανάμειξης της περιουσίας που αποκτήθηκε από το βασικό έγκλημα με άλλη που αποκτήθηκε από νόμιμη πηγή, επιβάλλεται μερική δήμευσή της. Εάν δε το περιουσιακό στοιχείο απωλέστηκε ή καταστράφηκε, τότε προβλέπεται αναπληρωματική δήμευση άλλου περιουσιακού στοιχείου, ίσης αξίας, ή χρηματική ποινή το πολύ ίσης αξίας. Τα δήμευμένα περιουσιακά στοιχεία επιστρέφονται σε περίπτωση αθώωσης του κατηγορουμένου ή απόδειξης άγνοιας του αληθινού ιδιοκτήτη για το βασικό έγκλημα, καθόσον, εν προκειμένω η δήμευση αποτελεί παρεπόμενη ποινή και όχι μέτρο ασφαλείας, αφού δεν τίθεται θέμα επικινδυνότητας του προς δήμευση αντικειμένου.

Αντικείμενο δήμευσης, σύμφωνα με το γράμμα του νόμου, δεν μπορεί να είναι το δώρο που βρίσκεται ακόμη στην κατοχή του δωροδοκούντος ούτε και τυχόν περιουσιακό όφελος του δωροδοκούντος που παράγει η αθέμιτη συναλλαγή. Επομένως, δεν δικαιολογείται η δήμευση σε περίπτωση παροχής υπόσχησης δώρων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Το ίδιο ισχύει και για το έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας (Τσόλκα, 2013), καθόσον η δήμευση θίγει άμεσα τον δράστη της παθητικής δωροδοκίας και έμμεσα μόνο τον δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας, ο οποίος δεν μπορεί πια να επανακτήσει τα δώρα που έδωσε

(Μπιτζιλέκης, 2013). Επίσης, η δήμευση δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε περίπτωση που έχει προηγηθεί νομιμοποίηση εσόδων, γιατί αυτή θα γίνει στο πλαίσιο της εφαρμογής των διατάξεων περί καταστολής της (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Η μεγάλη αποτελεσματικότητα της δήμευσης, που συχνά ξεπερνά και αυτή της κύριας ποινής, δεν πρέπει να οδηγεί σε αδικαιολόγητη χρήση της και σε παραβίαση βασικών συνταγματικών αρχών (Κωστάρας, 2000). Σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να παραβιάζονται οι αρχές της ενοχής και της αναλογικότητας και ο ρόλος της δήμευσης ως παρεπόμενης ποινής (Δημήτραινας, 2008). Ο Έλληνας νομοθέτης πρέπει να εκμεταλλευθεί το περιθώριο που του δίνεται για κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και να επιβάλει δήμευση σε προσδιορισμένη εγκληματική δραστηριότητα και αφού αποδειχθεί η προέλευση της προς δήμευση περιουσίας. Επίσης, η σόρευση της χρηματικής ποινής που επιβάλλεται ως υποκατάστατο της δήμευσης, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 68 ΠΚ, με πρόσθετες των στερητικών της ελευθερίας χρηματικές ποινές δεν κρίνεται σκόπιμη (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

5.2 Παρεπόμενες ποινές και μέτρα επιείκειας

Σύμφωνα με το άρθρο 263 ΠΚ, στην περίπτωση δωροληψίας υπαλλήλου και δικαστικών λειτουργών (όπως επίσης και κατάχρησης εξουσίας, ψευδούς βεβαίωσης και νόθευσης δικαστικού εγγράφου) και ανεξάρτητα από το ύψος της επιβληθείσας ποινής επέρχεται αυτοδίκαια στον υπαίτιο υπάλληλο έκπτωση από τη δημόσια θέση και τα αξιώματά του, κατάσταση συχνά περισσότερο επιβαρυντική από την ποινική καταδίκη, αφού έχει ως συνέπεια την αποστέρηση των εισοδημάτων και της μελλοντικής σύνταξης. Το ΣτΕ έκρινε ότι η έκπτωση από την υπαλληλική ιδιότητα δεν αποτελεί πειθαρχική ποινή, αλλά δυσμενές διοικητικό μέτρο προς τον σκοπό της εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας (ΣτΕ 3314/2014), το οποίο δεν επηρεάζεται από την αναστολή εκτέλεσης της επιβληθείσας ποινής (ΣτΕ 1862/2017), αλλά επέρχεται αυτόματα με την πλήρωση αντικειμενικών προϋποθέσεων. Το δε Συμβούλιο της Ευρώπης αρκέστηκε να επισημάνει ότι η έκπτωση δεν εξομοιώνεται με ποινή (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2011).

Στον αντίποδα της διεύρυνσης του αξιοποίνου, η καταπολέμηση της διαφθοράς ακολουθεί και μία θετική κατεύθυνση, με την πρόβλεψη μέτρων επιείκειας (Μπιτζιλέκης, 2013). Οι διατάξεις του άρθρου 263Α ΠΚ υιοθετούν μέτρα τα οποία οδηγούν στην ελάφρυνση της

θέσης όσων διαπράττουν πράξεις διαφθοράς, αλλά συνεργάζονται με τις αρχές για τη διαλεύκανσή τους μέσω της παροχής αποδεικτικών στοιχείων.

Συγκεκριμένα, με την παρ. 2 προβλέπεται ευνοϊκή μεταχείριση στους ιδιώτες – υπαιτίους δωροδοκίας υπαλλήλου ή δικαστικών λειτουργών και στους ιδιώτες – συμμετόχους σε πράξεις δωροληψίας υπαλλήλου και δικαστικών λειτουργών, αν συμβάλλουν ουσιωδώς σε αποκάλυψη συμμετοχής υπαλλήλου στις πράξεις αυτές μέχρι την έκδοση απόφασης σε β' βαθμό. Η ευνοϊκή μεταχείριση συνίσταται στην μειωμένη ποινή κατά το άρθρο 44 παρ. 2 (ποινή της απόπειρας μειωμένη στο μισό) και στη δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης της ποινής, ανεξάρτητα από την πλήρωση των προϋποθέσεων των άρθρων 99 επ. ΠΚ.

Η ίδια ευνοϊκή μεταχείριση επιφυλάσσεται, σύμφωνα με την παρ. 3, και για τους δημόσιους υπαλλήλους – υπαιτίους των πράξεων των άρθρων 235-260 και 390 που συμβάλλουν ουσιωδώς στην αποκάλυψη της συμμετοχής στις ως άνω πράξεις υπαλλήλων που κατέχουν θέση ανώτερη από τη δική τους ή συμμετόχων μη υπαλλήλων (με εξαίρεση τους υπαιτίους δωροδοκίας υπαλλήλου), υπό την προϋπόθεση ότι έχουν μεταβιβάσει στο δημόσιο τα προερχόμενα από την εγκληματική δράση τους περιουσιακά στοιχεία. Η εκτίμηση της κατοχής του δράστη θέσης ανώτερης από τον υπάλληλο που προέβη σε σχετική αναγγελία στις αρχές προϋποθέτει την εξέταση κάθε μορφής θέσης υποταγής ή καθοδήγησης των δύο υπαλλήλων καθώς και του αντικειμένου της εργασίας τους (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Τέλος, με την παρ. 4 προβλέπεται αναστολή ποινικής δίωξης των δημόσιων υπαλλήλων ή ιδιωτών – υπαιτίων όλων των πράξεων διαφθοράς (μεταξύ άλλων) ή της νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενων από αυτές, σε περίπτωση συμβολής τους, όχι απαραίτητα ουσιώδους, στην αποκάλυψη συμμετοχής στις πράξεις αυτές νυν ή πρώην μελών της Κυβέρνησης ή Υφυπουργών. Η διάταξη αυτή ισχύει και για τους δράστες δωροληψίας και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Σύμφωνα δε με την παρ. 3 του άρθρου 396, ολόκληρο το άρθρο 263Α εφαρμόζεται αναλόγως.

Τα μέτρα επιείκειας συνιστούν εφαρμογή του θεσμού του μάρτυρα του στέμματος και αποσκοπούν στη διευκόλυνση της εξιχνίασης των πράξεων δωροδοκίας, οι οποίες χαρακτηρίζονται από εγγενή μυστικότητα (Χατζηκώστας, 2016), δεδομένων της απροθυμίας των εμπλεκομένων να προβούν σε αποκαλύψεις, της συγκάλυψης κρατικών λειτουργών και της αναποτελεσματικότητας των ελεγκτικών φορέων (Ρακιντζής, 2011). Τα κίνητρα που παρέχονται στους ιδιώτες που εμπλέκονται σε πράξεις διαφθοράς των

δημόσιων υπαλλήλων, προκειμένου να τις καταγγείλουν, ακόμα και στο στάδιο της προδικασίας ή του ακροατηρίου, συμβάλουν αποφασιστικά στην αποκάλυψή τους.¹⁸

Με την παρ. 1 του άρθρου προβλεπόταν πλήρης ατιμωρησία για τους ιδιώτες – υπαιτίους πράξεων δωροδοκίας υπαλλήλου, δικαστικών λειτουργών και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, αν με τη δική τους θέληση και πριν εξεταστούν σχετικά με τις πράξεις τους αυτές, τις αναγγείλουν στις αρμόδιες αρχές. Παράδειγμα πλήρωσης των προϋποθέσεων εφαρμογής αυτής της ρύθμισης, με αποτέλεσμα η πράξη να μείνει ατιμώρητη, αποτελεί η περίπτωση κατηγορούμενου δικηγόρου, ο οποίος αυθορμήτως και εκουσίως προέβη στην πριν από την οποιαδήποτε εξέτασή του αναγγελία της δωροδοκίας δικαστή εκ μέρους του, όταν ο δικαστής απαίτησε χρηματικά δώρα, προκειμένου να εκδώσει ευνοϊκή απόφαση για πελάτες του δικηγόρου των οποίων η υπόθεση εκκρεμούσε. (ΑΠ 696/2010). Ωστόσο, ο Ν 4855/2021 κατήργησε την προβλεπόμενη από την παράγραφο αυτή δυνατότητα έμπρακτης μετάνοιας και απαλλαγής από την ποινής (την οποία προέβλεπε για την περίπτωση παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα), επειδή, σύμφωνα με την Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης (Σχέδιο Νόμου, σσ. 125-126), εν προκειμένω δεν λειτουργεί τυχόν αποκατάσταση του θιγόμενου έννομου αγαθού, που θα δικαιολογούσε την εξάλειψη του αξιοποίνου λόγω έμπρακτης μετάνοιας.

Η ως άνω εξέλιξη κρίνεται ορθή, καθόσον δεν μπορεί να δικαιολογηθεί το ατιμώρητο χωρίς την έμπρακτη μετάνοια που θα οδηγούσε σε αποκατάσταση του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού. Άλλωστε, η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. συστήνει, και δεν επιβάλλει, την πρόβλεψη ατιμωρησίας και επισημαίνει την ανάγκη συμβατότητας αυτού του μέτρου με τις θεμελιώδεις αρχές του εσωτερικού δικαίου κάθε κράτους.

5.3 Δωροληψία του Ν 1608/1950

Στο άρθρο 1 του Ν 1608/1950 «περί αυξήσεως των ποινών των προβλεπομένων δια τους καταχραστάς του Δημοσίου», προβλεπόταν η επιβολή ποινής κάθειρξης για τους δράστες, μεταξύ άλλων, των άρθρων 235, 236 και 237 ΠΚ, σε περίπτωση μεγάλης αξίας χρηματικού ανταλλάγματος. Οι ρυθμίσεις του Ν 1608/1950 δεν μετέβαλαν τα στοιχεία και τις προϋποθέσεις της ενεργητικής δωροδοκίας, όπως αυτή προβλεπόταν από τον Ποινικό

¹⁸ Υπολογίζεται ότι η θέσπιση μέτρων επιείκειας αύξησε τον αριθμό των καταδικών, έως το έτος 2007, κατά 60% (Ανδρουλάκης, 2007).

Κώδικα, ούτε καθιέρωναν αυτοτελές αξιόποινο. Απλά όταν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις της επί μακρόν εκτέλεσης ή της πολύ μεγάλης αξίας του δώρου, η πράξη καθίστατο κακουργηματική και τιμωρούταν με βαρύτερες ποινές.

Ο ως άνω νόμος θεωρήθηκε αναχρονιστικός και αδικαιολόγητα αυστηρός και καταργήθηκε με το άρθρο 462 του Ν 4619/2019, μετά από μία συζήτηση χρόνων που κορυφώθηκε ύστερα από την καταδίκη με κάθειρξη 10 ετών μιας καθαρίστριας που εργαζόταν επί σειρά ετών σε κρατικό παιδικό σταθμό, έχοντας πλαστό πτυχίο (Καϊταζής, 2019). Ωστόσο, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτος είχε ήδη προβάλει αντιρρήσεις για την κατάργηση της επίδικης διάταξης, επικαλούμενο τις καταλυτικές συνέπειές της για τις εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις για τις οποίες συνέτρεχε ο κίνδυνος παραγραφής (Ενωση Μελών Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, 2014).

6. Μη υποβολή ή υποβολή ανακριβούς δήλωσης περιουσιακής κατάστασης

Τα ελλείματα που παρουσιάζονται στην αντιμετώπιση των εγκλημάτων διαφθοράς, τα οποία εκ φύσεως εμφανίζουν μεγάλες αποδεικτικές δυσχέρειες, ιδίως σε περίπτωση διάπραξης τους από ισχυρά πρόσωπα, προσπαθεί να καλύψει το άρθρο 6 του Ν 3213/2003, το οποίο ποινικοποιεί τη μη υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης ή την υποβολή ανακριβούς δήλωσής της. Η ποινικοποίηση αυτών των πράξεων, όπως και της νομιμοποίησης παρανόμως κτηθείσας περιουσίας, δρα υποστηρικτικά σε περίπτωση μεταγενέστερης συγκάλυψης των εγκλημάτων δωροδοκίας (Ζιούβας, 2018), καλύπτοντας τα κενά που δημιουργεί η ανεπαρκής τιμώρηση των εγκλημάτων διαφθοράς και διευκολύνοντας την ανάκτηση των προϊόντων τους (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Τα υπόχρεα σε δήλωση περιουσιακής κατάστασης πρόσωπα αναφέρονται στο άρθρο 1 του Ν 3213/2003. Δεν περιλαμβάνονται σε αυτά όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι, γεγονός που καθιστά το πεδίο εφαρμογής του νόμου αυτού στενότερο από τα τυποποιημένα στον Ποινικό Κώδικα εγκλήματα διαφθοράς. Ωστόσο, εκτείνεται και σε πρόσωπα εκτός κρατικού μηχανισμού, δηλαδή σε αυτά που, μέσω των δραστηριοτήτων που ασκούν, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τον δημόσιο βίο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Αξιοποινο για αυτουργική συμπεριφορά προβλέπεται και για όποιον τρίτο συμπράττει εν γνώσει του στην παράλειψη δήλωσης περιουσιακών στοιχείων ή στην υποβολή ανακριβούς δήλωσης. Ο δράστης τιμωρείται με αυστηρότερες ποινές, σε περίπτωση σκοπού απόκρυψης περιουσίας μεγάλης χρηματικής αξίας, ενώ στην περίπτωση που έδρασε από αμέλεια υφίσταται η δυνατότητα δικαστικής άφεσης της ποινής, ύστερα από ελεύθερη εκτίμηση των περιστάσεων από το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο.

Μέσω αυτής της οδού παρακάμπτονται οι αποδεικτικές δυσκολίες που συνδέονται με τα εγκλήματα διαφθοράς, καθόσον δεν απαιτείται απόδειξη καταβολής του δώρου και σύνδεσής του με συγκεκριμένη υπηρεσιακή πράξη ή παράλειψη. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα αφενός ανάκτησης περιουσίας προερχόμενης από εγκληματική συμπεριφορά, χωρίς να απαιτείται καταδίκη για δωροδοκία (η οποία θα συνεπάγετο την παρεπόμενη ποινή της δήμευσης) και αφετέρου ανάκτησης περιουσίας από εγκληματική συμπεριφορά η οποία έχει παραγραφεί, αφού, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν 3213/2003, κάθε περιουσιακό στοιχείο που δεν συμπεριλαμβάνεται στη δήλωση περιουσιακής κατάστασης δημεύεται.

Έτσι, ο υπάλληλος χάνει το κίνητρο για αθέμιτη αύξηση της περιουσίας του, αφού, κι αν ακόμη ξεπεράσει τον σκόπελο της σύλληψης και της καταδίκης για δωροληψία, κινδυνεύει να του αφαιρεθεί το δώρο βάσει των διατάξεων περί υποβολής δήλωσης πόθεν έσχες (Δημάκης, 2013).

Ωστόσο, είναι εμφανής η δυσκολία εντοπισμού του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014), αλλά και τα δικονομικά ζητήματα που τίθενται. Πράγματι, η ποινικοποίηση της μη υποβολής δήλωσης ή ανακριβούς δήλωσης περιουσιακών στοιχείων σχετίζεται με την προσβολή θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων, καθώς μεταθέτει το βάρος απόδειξης στον κατηγορούμενο, καταργώντας το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα σιωπής. Η ανατροπή του μαχητού τεκμηρίου ότι η αδικαιολόγητη περιουσία είναι παράνομη εναπόκειται στον κατηγορούμενο. Σε περίπτωση που δεν καταστεί δυνατή η ανατροπή εκ μέρους του, τότε αυτός κηρύσσεται ένοχος. Επίσης, πλήττεται το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση, αφού ο κατηγορούμενος, προκειμένου να μην κριθεί ένοχος για το έγκλημα της μη υποβολής ή ανακριβούς υποβολής πόθεν έσχες, αναγκάζεται να ομολογήσει και να αποδείξει τυχόν άλλα εγκλήματα που έχει διαπράξει.

Σημειωτέο ότι ο έλεγχος δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης έχει ανατεθεί σε διαφορετικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένων της Ε.Α.Δ. και της Α.Κ.Ν.Ε.Ε.Δ.. Το γεγονός αυτό δημιουργεί θεσμικό πληθωρισμό και επικάλυψη αρμοδιοτήτων, συνθήκες που δυσχεραίνουν το έργο του ελέγχου. Πράγματι, σύμφωνα με Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η αποτελεσματική εποπτεία των περιουσιακών καταστάσεων των υπόχρεων σε σχετική δήλωση παρεμποδίζεται από τη διασπορά των σχετικών αρμοδιοτήτων (European Commission, 2021).

7. Συρροή δωροληψίας και δωροδοκίας με άλλα εγκλήματα

Στην πράξη τα εγκλήματα της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας συρρέουν συχνά με άλλα εγκλήματα, όπως αυτά της ψευδούς βεβαίωσης, της απιστίας, της εκβίασης, της παράβασης καθήκοντος και της απάτης. Επίσης, σε διεθνές επίπεδο υπάρχει η τάση για μη ταύτιση της διαφθοράς με τη δωροδοκία, αλλά η υπέρβασή της με την ποινικοποίηση συμπεριφορών οι οποίες συχνά συρρέουν με το έγκλημα της δωροδοκίας, όπως είναι λ.χ. η νομιμοποίηση περιουσίας προερχόμενη από παράνομη δραστηριότητα (Χρυσικός, 2013).

7.1 Συρροή με νομιμοποίηση από εγκληματικές δραστηριότητες

Επειδή τα παραδοσιακά εγκλήματα της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας δεν θεωρούνται ικανά να καλύψουν την απαξία των πράξεων του χρηματισμού, στη νομολογία παρατηρείται συχνά ο συνδυασμός αυτών των εγκλημάτων με το έγκλημα της νομιμοποίησης του παράνομου δώρου (Τζαννετής, 2013), που είναι εξαρτώμενο και παρακολουθητικό όλων σχεδόν των εγκλημάτων οικονομικού αντικείμενου τα οποία παράγουν περιουσία.¹⁹ Η αντιμετώπιση του ξεπλύματος στερεί από τους εγκληματίες την περιουσία αυτή και, επομένως, το κύριο κίνητρο τέλεσης των βασικών εγκλημάτων.

Πλέον, με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν 3424/2005 περιλαμβάνονται στα βασικά εγκλήματα, από τα οποία προκύπτουν τα προς νομιμοποίηση παράνομα έσοδα, τα εγκλήματα της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας υπαλλήλου, πολιτικών προσώπων και δικαστικών λειτουργών.²⁰ Προκειμένου να τιμωρηθεί κάποιος για το βασικό έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας και για το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, πρέπει τα δύο εγκλήματα να είναι μέρη ενός συνολικού σχεδίου και να αποτελούν συστηματική σειρά ενεργειών, ώστε το βασικό έγκλημα να συντελείται για να ακολουθήσει η νομιμοποίηση από εγκληματική δραστηριότητα (ΑΠ 683/2021).

¹⁹ Η νομιμοποίηση των παραγόμενων από τα βασικά αδικήματα εσόδων, δηλαδή η απόκρυψη των ίδιων, της πηγής τους και της χρησιμοποίησής τους, μειώνει τα αντανακλαστικά των αρμόδιων δικαστικών αρχών (Κωνσταντινίδης, 2000), όπως συμβαίνει λ.χ. στην περίπτωση αγοράς σπιτιού με σύνταξη προσυμφώνου που καθιστά αδύνατη την εύρεση του πωλητηρίου συμβολαίου (ΣυμΕφΠατρών 112/2018). Η χρησιμοθηρική ποινική αντιμετώπισή της, όμως, τους δίνει, σε ένα επόμενο στάδιο, μια ευκαιρία για τον εντοπισμό των βασικών εγκλημάτων, ακόμη και χωρίς την ύπαρξη σχετικών αποδείξεων (Καϊάφα-Γκιμπάντι, 2007).

²⁰ Ωστόσο, και όταν ακόμα δεν είχε περιληφθεί ρητά το έγκλημα της δωροδοκίας στα βασικά εγκλήματα, αυτό συγκαταλεγόταν τελικά, επειδή τιμωρούνταν με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, εφόσον όμως από αυτό προέκυπτε περιουσία τουλάχιστον 15.000 ευρώ.

Ο ΑΠ δέχεται ότι το βασικό έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας και η νομιμοποίηση των εξ αυτού απορρεόντων παράνομων εσόδων έχουν διακεκριμένη και χωριστή απαξία και συρρέουν μεταξύ τους με αληθινή πραγματική συρροή (ΑΠΣυμβ 2035/2009). Σύμφωνα με το σκεπτικό του, η ποινική ευθύνη για τη δωροληψία δεν αποκλείει την τιμωρία για την παράνομη νομιμοποίηση εσόδων. Είναι αδιάφορο, επομένως, αν λ.χ. το βασικό έγκλημα έχει υποκύψει σε παραγραφή (ΑΠ 1432/2008), ακόμα και αν αυτή έχει επέλθει μετά την τέλεση της πράξης της νομιμοποίησης εσόδων, αφού μοναδική προϋπόθεση είναι το βασικό έγκλημα να περιλαμβάνεται στη λίστα του εδ. γ του άρθρου 4 του Ν 4557/2018 και δεν απαιτείται ο δράστης της να είναι τιμωρητέος. Πράγματι, ο νόμος απαιτεί την τέλεση του εγκλήματος και όχι την καταδίκη του υπαιτίου, ενώ η ποινή επιβάλλεται για το έγκλημα της νομιμοποίησης και όχι της δωροδοκίας (ΑΠΣυμβ 842/2020). Ωστόσο, τη θεωρία, απασχολεί, ορθώς, η επιβολή διπλής τιμώρησης του ίδιου προσώπου – αυτουργού δωροδοκίας και νομιμοποίησης προερχόμενης από αυτή περιουσίας, καθώς η τιμώρηση του δράστη και για τα δύο εγκλήματα μπορεί να εκληφθεί ως απαράδεκτη ποινικοποίηση της αυτοϋπόθαλψής του (Χατζηκώστας, 2007). Σημειωτέο ότι σύμφωνα με τον γερμανικό Ποινικό Κώδικα ο αυτουργός της νομιμοποίησης δεν τιμωρείται, αν είναι αξιόποινος για τη συμμετοχή του σε βασικό έγκλημα (Τσόλκα, 2013).

Επίσης, ο ΑΠ με βούλευμά του, το οποίο ακολούθησαν πολλές σχετικές αποφάσεις και βουλεύματα, έκρινε ότι η απαίτηση δώρου αποτελεί βασικό έγκλημα (ΑΠΣυμβ 570/2006). Η απόφαση αυτή δέχτηκε κριτική από τη θεωρία, η οποία πρόβαλε τον αντίλογο ότι η απαίτηση δώρου δεν αρκεί για τη στοιχειοθέτηση του βασικού εγκλήματος, αλλά απαιτείται η παραγωγή περιουσίας για να εφαρμοστεί ο νόμος περί ξεπλύματος (Ναμίας, 2013). Η περιουσία που δεν έχει παραχθεί ακόμα, όπως οι μελλοντικές απαιτήσεις δεν υπάγεται στην περιουσία που περιέχεται στο άρθρο 1 στοιχείο γ του Ν 2331/1995. Το ότι ο νομοθέτης καθιστά αξιόποινη ήδη την απαίτηση ή την υπόσχεση για την περίπτωση της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας δεν συνεπάγεται ότι το αυτό ισχύει και για το εξαρτημένο έγκλημα της νομιμοποίησης βρώμικου χρήματος, γιατί κάτι τέτοιο θα επέκτεινε υπέρμετρα το αξιόποινό του. Η παραχθείσα από την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα περιουσία αποτελεί αυτονόητη προϋπόθεση για την επακολουθούμενη συγκάλυψή της (Ναμίας, 2013).²¹

²¹ Αίτημα αναιρεσειόντος ότι η εφετειακή απόφαση εσφαλμένα δέχτηκε ότι με την από μέρους του απαίτηση του δώρου, δηλαδή με την τέλεση της παθητικής δωροδοκίας, τελείται και η νομιμοποίηση εσόδων, ενώ αυτό

Το ερώτημα που ακολουθεί είναι αν η ενεργητική δωροδοκία μπορεί να αποτελέσει βασικό έγκλημα. Το έγκλημα αυτό περιλαμβανόταν αρχικά στη λίστα των βασικών αδικημάτων, αλλά στη συνέχεια αφαιρέθηκε, ως μη αποφέρον εισόδημα. Ωστόσο, ο Ν 3691/2008 το επανάφερε χωρίς να κάνει καμία σχετική αναφορά στην Αιτιολογική του Έκθεση και η επαναφορά αυτή εξακολουθεί να ισχύει υπό τον Ν 4557/2018. Η επιλογή αυτή του νομοθέτη δεν κρίνεται ορθή, αφού η ενεργητική δωροδοκία όχι μόνο δεν αποφέρει εισόδημα, αλλά οδηγεί και σε απώλειά του. Ωστόσο, σύμφωνα με τον ΑΠ, στον όρο περιουσιακό όφελος εμπίπτουν και τα έμμεσα προϊόντα, στα οποία θα μπορούσε να συγκαταλεχθεί το όφελος της αντιπαροχής που προκαλεί η εξαγοραζόμενη πράξη.

Ο ΑΠ έκρινε, ακόμη, ότι η εντολή του κατηγορούμενου για κατάθεση των δώρων στην τράπεζα και η κατάθεση αυτών συνιστά νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια της αυτοτέλειάς των χρημάτων αυτών, καθώς η ανάμειξή τους με τα χρήματα της τράπεζας οδηγεί σε συγκάλυψη της αληθινής προέλευσής τους (ΑΠ 696/2010). Ωστόσο, προβάλλεται και ο αντίλογος ότι η κατάθεση του δώρου στον λογαριασμό του κατηγορουμένου αποκαλύπτει (και δεν συγκαλύπτει) την ταυτότητά του και, επομένως, δεν αποτελεί πράξη ξεπλύματος (Ναμίας, 2013).

Οι κατά τα προηγούμενα προσεγγίσεις του ΑΠ και η υπαγωγή στις διατάξεις του νόμου περί ξεπλύματος πραγματικών περιστατικών που δεν δικαιολογούν την εφαρμογή του αποδίδεται στην ανάγκη να τιμωρηθούν υποθέσεις του «παραδικαστικού κυκλώματος», μέσω της εφαρμογής του νόμου περί νομιμοποίησης, έγκλημα που είναι κακούργημα και έχει μεγαλύτερο χρόνο παραγραφής,²² δεδομένου ότι η δωροδοκία δικαστή ανήχθη σε κακούργημα μόλις το 2005 (Ναμίας, 2013). Αυτό, βεβαίως, έρχεται σε αντίθεση με το αξίωμα της ιεράρχησης του κράτους δικαίου πάνω από κάθε σκοπιμότητα (Χατζηκώστας, 2007).

συμβαίνει μόνο με την καταβολή του δώρου, κρίθηκε αβάσιμος, με το σκεπτικό ότι στην έννοια του άρθρου 235 του ΠΚ περιλαμβάνεται και η δωροδοκία δικαστή ως ειδικότερη μορφή δωροδοκίας (ΑΠ 696/2010).

²² Η νομιμοποίηση περιουσίας από παράνομη δραστηριότητα είναι διαρκές έγκλημα, καθώς η κατοχή της περιουσίας από τον δράστη παρατείνει την προσβολή του έννομου αγαθού. Σε συγκεκριμένη υπόθεση κρίθηκε ότι η παράνομη κατάσταση της κατοχής και χρήσης εγκληματικής περιουσίας διήρκησε μέχρι την διαπίστωσή της από σχετική έκθεση ελέγχου του Σ.Δ.Ο.Ε. (ΕφΝαυπλίου 64/20).

7.2 Συρροή με ψευδή βεβαίωση

Συχνά η δωροδοκία δημόσιου υπαλλήλου αποσκοπεί στην έκδοση ψευδούς βεβαίωσης (242 ΠΚ). Η συρροή των δύο εγκλημάτων είναι, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, αληθινή (ΑΠ 1328/2019), λόγω της ετερότητας των προσβαλλόμενων έννομων αγαθών. Στην περίπτωση της ψευδούς βεβαίωσης πληττόμενο έννομο αγαθό είναι η ακεράιη και κανονική διεξαγωγή της υπηρεσίας ως προς τα εκδιδόμενα από αυτή έγγραφα και πιστοποιητικά, τα οποία αποτελούν πλήρη απόδειξη για όσα βεβαιώνουν, αν συντάχθηκαν αρμοδίως (ΣτΕ1266/2020). Ωστόσο, υπάρχει και αντίθετη (αμφισβητήσιμη) νομολογία, η οποία δέχεται ότι η δωροληψία είναι μη τιμωρητή ύστερη πράξη της ψευδούς βεβαίωσης και ότι η συρροή των δύο εγκλημάτων είναι φαινομενική (ΔιαρΝαυτ 71/1973).

7.3 Συρροή με απιστία

Η συρροή της παθητικής και της ενεργητικής δωροδοκίας με το έγκλημα της απιστίας σε βάρος της περιουσίας από την οποία αντλείται το δώρο είναι κάτι για το οποίο γίνεται μεγάλη συζήτηση. Συγκεκριμένα, ερευνάται αν ο διαχειριστής που καταβάλλει δώρα παραβιάζει τα καθήκοντα που προέρχονται από αυτή του την ιδιότητα και αν προκαλείται ζημία, παρά το γεγονός ότι από τη δωροδοκία εξασφαλίζονται συνήθως πολύ μεγαλύτερα περιουσιακά ωφελήματα (Τζαννετής, 2013). Σημειωτέο ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της απιστίας (390 ΠΚ) απαιτείται κατάχρηση εξουσίας, δηλαδή υπέρβαση των ορίων διάθεσης της ξένης περιουσίας, ενώ αρκεί η αιτιώδης πρόκληση ζημίας από κάθε διαχειριστική ενέργεια. Ο διαχειριστής ο οποίος καταβάλλει μέρος της περιουσίας που διαχειρίζεται ως αθέμιτο αντάλλαγμα θεωρείται ότι προβαίνει σε απιστία, στον βαθμό που παραβιάζει το καθήκον επιμέλειας, μέσω της οικειοποίησης εξουσίας διάθεσης που δεν του έχει παραχωρηθεί, γεγονός που τον καθιστά εχθρό της περιουσίας. Αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση που ο φορέας της περιουσίας έχει εκ των προτέρων συμφωνήσει στη διάθεση της περιουσίας του για τέλεση δωροδοκίας. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να γίνει συμψηφισμός της περιουσίας που απωλέστηκε με εκείνη που επετεύχθη, καθόσον προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι μόνο η περιουσία και όχι η ακεραιότητα και η καθαρότητα των συναλλαγών (Τζαννετής, 2013).

7.4 Συρροή με εκβίαση

Τα εγκλήματα της δωροληψίας και της δωροδοκίας βρίσκονται το ένα στον αντίποδα του άλλου, καθώς ο δράστης του ενός είναι αναγκαίος συμμετοχος στο έγκλημα του άλλου. Όταν, όμως, η απαίτηση του υπαλλήλου για την παροχή ωφελήματος, προκειμένου να αποτρέψει βλαβερά αποτελέσματα από την εκτέλεση των καθηκόντων του, παίρνει τη μορφή απειλής, το έγκλημα της δωροληψίας συρρέει αληθινά με αυτό της εκβίασης. Η απαίτηση μπορεί να είναι ρητή ή έμμεση και σιωπηρή, αλλά σε κάθε περίπτωση απαιτείται σαφής εξωτερική της (Γιαννακέλος, 2013).

Αν, όμως, από την απειλή δεν προκλήθηκε φόβος στον αποδέκτη της και αυτός δεν ενέδωσε, ώστε να προβεί παρά τη θέλησή του σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή και, έτσι, δεν υπέστη περιουσιακή ζημία, το έγκλημα της εκβίασης δεν είναι τετελεσμένο, αλλ' υπάρχει απόπειρά του κατά το άρθρο 42 ΠΚ (ΑΠ 235/2013). Σε περίπτωση προσφυγής στις αρμόδιες αρχές και παροχή από αυτές προσημειωμένων χαρτονομισμάτων, δεν μπορεί να γίνει λόγος για τετελεσμένη εκβίαση, αφού αφενός δεν προκαλείται ζημία, καθώς ο ίδιος ο αποδέκτης της πρότασης δεν καταβάλλει κανένα ποσό, και αφετέρου δεν ενδίδει στις απαιτήσεις του υπαλλήλου, αλλά προβαίνει σε καταγγελία. Και στην περίπτωση αυτή η πράξη έχει τη μορφή της απόπειρας εκβίασης, αφού υπάρχει αρχή εκτέλεσης του εγκλήματος (ΑΠ 917/2020), ενώ δεν πληρούται καν η ειδική υπόσταση του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας (Ανδρουλάκης, 2007).

Όσον αφορά στην περίπτωση δωροληψίας δικαστικού λειτουργού, όταν η εκβιαστική απαίτηση του τελευταίου γίνεται μέσω του δικηγόρου, τότε ο τελευταίος ενδεχομένως καθίσταται αυτοτελώς δράστης ενεργητικής δωροδοκίας. Ο τρόπος τέλεσης μέσω τρίτου, που προβλέπεται στην παρ. 2 του άρθρου 237 ΠΚ, προφανώς αναφέρεται στους δικηγόρους, τους συνδεδετικούς κρίκους μεταξύ διαδίκων και δικαστών. Διαφαίνεται, επομένως, η πρόθεση του νομοθέτη να επιφυλάξει αυτουργική ευθύνη για τα πρόσωπα αυτά και όχι συνέργεια, άμεση ή απλή (Γιαννακέλος, 2013). Ωστόσο, η γνωστοποίηση της απαίτησης του δικαστή για δωροδοκία από τον δικηγόρο στον πελάτη δικαιολογείται στον βαθμό που ο τελευταίος του έχει εμπιστευθεί την εξέλιξη της υπόθεσής του. Η απλή ενημέρωση εκ μέρους του δικηγόρου, όταν δεν συνοδεύεται από προτροπή ή βοήθεια για την τέλεση δωροδοκίας, δεν πληροί καν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος (Γιαννακέλος, 2013). Όμως, η υποχρέωση ενημέρωσης δεν καλύπτει και τη συμβουλή σχετικά με τη διάπραξη αξιόποινων πράξεων. Οι δικηγόροι λ.χ. που υποδεικνύουν στον

πελάτη τους τον τραπεζικό λογαριασμό του δικαστή είναι συμμετοχοί του τελευταίου στο έγκλημα της νομιμοποίησης παρανόμως κτηθέντων εσόδων, ενώ ο δικαστής είναι ταυτόχρονα δράστης παθητικής δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού και ξεπλύματος. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση, κατά την οποία ισχυρισμός δικηγόρου ότι αναγκάστηκε να ενδώσει στην απαίτηση δώρου εκ μέρους του δικαστή, επειδή βρέθηκε σε κατάσταση ανάγκης που συνεπαγόταν κατάσταση σύγκρουσης καθηκόντων να αποτρέψει τον κίνδυνο βλάβης της περιουσίας του εντολέα του, κρίθηκε κατ' ουσίαν αβάσιμος (ΑΠ 696/2010).²³

Ορθό είναι να διαφοροποιηθεί ποινικά η περίπτωση ενεργητικής δωροδοκίας υπό την αφόρητη πίεση δημόσιου υπαλλήλου (Χατζηκώστας, 2016). Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην συναλλακτική διαφθορά και στην εκβιαστική διαφθορά, κατά την οποία, αν ο ασκών ενεργητική δωροδοκία αρνείται να προβεί σε αυτή, κινδυνεύει από βλάβη που σχετίζεται με το αξίωμα του δωρολήπτη, του οποίου γίνεται κατάχρηση. Εν προκειμένω δεν πρόκειται για οικειοθελή συναλλαγή και αλληλοεξυπηρέτηση (Καλλίρης, 2007). Το θύμα της εκβίασης, το οποίο ενεργεί σε συνθήκες ψυχικής πίεσης και αδυναμίας αποφυγής του αδίκου, πραγματώνει τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας, χωρίς, ωστόσο, να συντρέχει λόγος άρσης του αδίκου. Επομένως, πρέπει να επέλθει άρση του καταλογισμού, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 32 ΠΚ (Δημήτραινας, 2016).

Την αποκάλυψη της εκβιαστικής απαίτησης χρηματικού ανταλλάγματος υπάρχει περίπτωση να ακολουθήσει η ψευδής καταμήνυση του επίδοξου δωρολήπτη σε βάρος του αποδέκτη της απαίτησης. Για παράδειγμα, ιατρός απαίτησε και έλαβε χρηματικό ποσό που δεν δικαιούταν για την χορήγηση χημειοθεραπειών σε ασθενή ασφαλισμένη του δημοσίου, η οποία δεν επιβαρυνόταν οικονομικά για τις θεραπείες αυτές. Σε επιμονή του να λάβει υπολειπόμενες δόσεις ο γιος της αποβιάσασας πλέον ασθενούς τού έστειλε ένα μήνυμα στο οποίο έψεξε τη συμπεριφορά του. Ο ιατρός ισχυρίστηκε ότι προσβάλλεται και δυσφημείται κατά τρόπο συκοφαντικό και ότι ο γιος της αποβιάσασας αποσκοπεί στην είσπραξη χρημάτων και προσέφυγε στη δικαιοσύνη, καταμηνύοντάς τον ψευδώς για το έγκλημα της

²³ Κρίθηκε ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 25 ΠΚ, δεδομένου ότι ο δικηγόρος μπορούσε να καταγγείλει το γεγονός στις αρμόδιες αρχές, και ότι δεν υπήρχε αναπότρεπτος κίνδυνος, αφού, σε περίπτωση έκδοσης μη ορθής απόφασης, μπορούσε να ασκήσει έφεση.

συκοφαντικής δυσφήμισης. Το δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον ιατρό για την ψευδή καταμήνυση (ΑΠ 1274/2019).

7.5 Συρροή με παράβαση καθήκοντος

Συχνά το έγκλημα της δωροληψίας υπαλλήλου συρρέει με το έγκλημα της παράβασης καθήκοντος, το οποίο αποτελεί «έγκλημα ομπρέλα» των υπηρεσιακών εγκλημάτων (259 ΠΚ). Για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της παράβασης καθήκοντος απαιτούνται παράβαση καθήκοντος της υπηρεσίας του υπαλλήλου (όχι απλού υπαλληλικού καθήκοντος), δόλος του δράστη και σκοπός του για παράνομη ωφέλεια και βλάβη του κράτους ή άλλου (ΑΠ 925/2009). Για να συντρέχει ο σκοπός θα πρέπει η συμπεριφορά του δράστη να μπορεί αντικειμενικά να οδηγήσει στην επίτευξή του. Την πράξη και τον σκοπό πρέπει να συνδέει αιτιώδης σχέση, με τρόπο ώστε η πράξη παράβασης καθήκοντος να είναι ο τρόπος περιποιήσεως του οφέλους που σκοπείται ή της βλάβης (ΑΠ 1627/2009).

Η διάταξη για την παράβαση καθήκοντος περιέχει ρήτρα επικουρικότητας, αφού ορίζει ότι εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση που η πράξη παράβασης των καθηκόντων δεν τιμωρείται βάσει άλλης διάταξης. Επομένως, είναι επικουρική των διατάξεων περί δωροδοκίας και, σε περίπτωση συρροής, υποχωρεί έναντι αυτών.

7.6 Συρροή με απάτη

Όταν ο ισχυρισμός περί δυνατότητας άσκησης εμπορίας επιρροής είναι ψευδής, τότε συρρέει αληθινά με το έγκλημα της απάτης. Προσβαλλόμενο έννομο αγαθό του εγκλήματος της απάτης είναι τα περιουσιακά δικαιώματα, ενώ στην περίπτωση της εμπορίας επιρροής θίγεται η ηθική τάξη, η χρηστή διοίκηση (ΑΠ 1448/2011) καθώς και η αμεροληψία και η διαφάνεια ως όροι εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014). Αυτή τη ετερότητα των έννομων αγαθών και η διαφορετική συγκρότηση της αντικειμενικής διάστασης των δύο εγκλημάτων οδηγεί στην αληθινή συρροή τους και όχι στην επιβαρυντική περίπτωση του ενός από τα δύο (ΑΠ 333/2009).

Η νομολογία έχει να επιδείξει περίπτωση συρροής (πέραν των δύο ως άνω εγκλημάτων) και πλαστογραφίας, καθώς ο εξαπατών, προκειμένου να γίνει πιστευτή η ικανότητά του να

ασκήσει εμπορία επιρροής, πλαστογράφησε Φ.Ε.Κ., ώστε να αναγράφεται σε αυτό ο διορισμός του στο Υπουργείο Οικονομικών (ΑΠ 334/2008).

8. Στατιστικά στοιχεία από νομολογία του ΑΠ

Ακολουθεί η παράθεση των αποτελεσμάτων έρευνας σχετικών υποθέσεων στο Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της χώρας. Ως βάση δεδομένων επί των οποίων ελήφθησαν στατιστικά στοιχεία, στον βαθμό που αυτή μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική, επιλέχθηκαν τα αποτελέσματα της αναζήτησης στο λήμμα “Δωροδοκία” στη σελίδα του ΑΠ (Άρειος Πάγος, χχ). Εκεί εντοπίστηκαν τριάντα έξι υποθέσεις, σε μία εκ των οποίων δεν αναφέρονται τα πραγματικά περιστατικά. Επειδή, όμως, η σελίδα αυτή είναι ενημερωμένη μέχρι το 2018, ακολούθησε ευρύτερη έρευνα, με την αναγραφή του όρου “δωροδοκία” στην ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ. Με τον τρόπο αυτό εντοπίστηκαν άλλες δεκαπέντε σχετικές υποθέσεις επόμενων ετών, εκ των οποίων εννέα αξιοποιήσιμες για την παρούσα έρευνα, υπό την έννοια ότι περιέχουν τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν το έγκλημα της δωροδοκίας.

8.1 Ιδιότητα κατηγορουμένων

Στις σαράντα τέσσερις αυτές υποθέσεις (35+9) κατηγορούμενοι είναι:

I Ιατροί του Ε.Σ.Υ.

- Τέσσερις ιατροί (πρόκειται για τέσσερις διαφορετικές υποθέσεις) ζήτησαν και έλαβαν χρηματικό αντάλλαγμα για να προβούν σε χειρουργικές επεμβάσεις, αν και δεν το εδικαιούτο ως ιατροί του Ε.Σ.Υ. (ΑΠ 1942/2009, ΑΠ 543/2009, ΑΠ 227/2008 και ΑΠ 2368/2007).
- Ιατρός ζήτησε και έλαβε ωφελήματα για να προβεί σε πραγματογνωμοσύνη (ΑΠ 181/2015).

II Υπάλληλοι των σωμάτων ασφαλείας

- Λιμενικός υπάλληλος υποσχέθηκε αμοιβή σε συνάδελφό του, προκειμένου να παραλείψει τα καθήκοντά του και να διευκολύνει, κατ’ αυτόν τον τρόπο τη διακίνηση λαθρομεταναστών (ΑΠ 498/2013).
- Αστυνομικός ζήτησε χρήματα από κατάστημα με ηλεκτρονικά παιχνίδια, προκειμένου να μη διενεργεί ελέγχους στο κατάστημα και να ειδοποιεί σε περίπτωση ελέγχου από άλλους αστυνομικούς (ΑΠ 1054/2009).

- Αστυνομικός εισέπραξε χρήματα από καταστηματάρχη παράνομων ηλεκτρονικών παιγνίων για να τον ενημερώνει για ελέγχους συναδέλφων του, ώστε να κλείνει τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να μην διαπιστώνονται οι παραβάσεις (ΑΠ 1428/2009).
- Ιδιοκτήτης καταστήματος και μαστροπός δωροδότησε αστυνομικούς, προκειμένου αφενός να μην πραγματοποιούν αιφνιδιαστικούς ελέγχους που θα οδηγούσαν στη βεβαίωση της κατά συρροή μαστροπείας και άλλων παραβάσεων και αφετέρου να ενημερώνουν για προγραμματισμένους ελέγχους, με αποτέλεσμα αυτοί να αποβαίνουν άκαρποι (ΑΠ 1556/2009).
- Αστυφύλακας ζήτησε από αλλοδαπό, από τον οποίο είχε αφαιρέσει έγγραφα οδήγησης λόγω παράβασης του Κ.Ο.Κ., αντάλλαγμα για να τα επιστρέψει (ΑΠ 2004/2009).
- Ανθυπαστυνόμος της Ε.Λ.Α.Σ. έλαβε ως αντάλλαγμα δωρεάν ψυχαγωγία σε κατάστημα όπου προωθούνταν αλλοδαπές γυναίκες, προκειμένου να προβεί σε ενέργειες για την παράταση του χρόνου παραμονής τους χωρίς να προηγηθεί έλεγχος πλήρωσης των νόμιμων προϋποθέσεων (ΑΠ 1668/2008).
- Υπαστυνόμος δέχθηκε δώρο, με σκοπό να αλλάξει την προανακριτική του κατάθεση αναφορικά με τις συνθήκες επ' αυτοφώρω σύλληψης κατηγορουμένου, ώστε αυτός να κριθεί με επιείκεια.²⁴ (ΑΠ 6/1998).
- Αστυφύλακας του Τμήματος Δίωξης Λαθρομεταναστών απαίτησε και έλαβε χρηματικό αντάλλαγμα από αλλοδαπούς που βρίσκονταν λαθραία στη χώρα, προκειμένου να εξακολουθήσουν να παραμένουν σε αυτή (ΑΠ 516/2020).
- Αγρονόμος λάμβανε χρηματικά ανταλλάγματα, προκειμένου να συντάσσει βεβαιώσεις για τη νομιμοποίηση παλαιών γεωτρήσεων, χωρίς να συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις. (ΑΠ 417/2013).

III Υπάλληλοι του Υπουργείου Οικονομικών

- Υπάλληλοι Τ.Ε.Κ. του Υπουργείου Οικονομικών ζήτησαν οικονομικό αντάλλαγμα, προκειμένου να συντάξουν ευνοϊκό σημείωμα ελέγχου, όπου δεν θα καταγράφονταν

²⁴ Ωστόσο, κατά την αντίθετη εισαγγελική πρόταση και τη μειοψηφία, στην προκειμένη περίπτωση δεν στοιχειοθετείται παθητική δωροδοκία υπαλλήλου, καθώς η υποχρέωση για μαρτυρία δεν απορρέει από τα υπηρεσιακά καθήκοντα του υπαστυνόμου, αλλά από το γενικό καθήκον μαρτυρίας που έχει κάθε πολίτης.

- όλες οι παρατυπίες που είχαν διαπιστωθεί, με αποτέλεσμα να μειωθούν σε σημαντικό ποσοστό τα ποσά των προστίμων (ΑΠ 559/2010).
- Προϊστάμενη Δ.Ο.Υ. ζήτησε χρήματα, προκειμένου να μειώσει το ποσό των καταλογισθέντων φόρων (ΑΠ 925/2009).
 - Εφοριακός υπάλληλος απαίτησε χρηματικό δώρο, προκειμένου να αλλάξει την κατάθεσή του ενώπιον ποινικού δικαστηρίου κατά τρόπο ευνοϊκό για ένοχο φορολογικής παράβασης (ΑΠ 1369/2008).
 - Υπάλληλος Δ.Ο.Υ. ζήτησε αντάλλαγμα από ιατρό, προκειμένου να αποφευχθούν φορολογικές συνέπειες από τον έλεγχο των βιβλίων του (ΑΠ 1375/2008).
 - Υπάλληλος Δ.Ο.Υ. ζήτησε χρηματικό αντάλλαγμα, για να μην προβεί σε έλεγχο των τηρούμενων βιβλίων (ΑΠ 1619/2008).
 - Υπάλληλος Δ.Ο.Υ. απαίτησε και έλαβε χρηματικό ποσό, προκειμένου να συντάξει ευνοϊκή έκθεση σχετικά με το ύψος του φόρου κληρονομιάς (ΑΠ 1778/1993).
 - Τελωνιακός υπάλληλος, υπεύθυνος για τον έλεγχο νόμιμης χορήγησης πετρελαίων σε σκάφη, ζήτησε και έλαβε παράνομο χρηματικό αντάλλαγμα για να καλύψει ψευδή σχετική βεβαίωση συναδέλφων του. Καταδικάστηκε για ηθική αυτουργία για ψευδή βεβαίωση. (ΑΠ 125/2013).

IV Δικαστές

- Δικαστής ζήτησε από δικηγόρο χρηματικό αντάλλαγμα, προκειμένου να προχωρήσει σε έκδοση ευνοϊκής απόφασης για τους πελάτες του (ΑΠ 696/2010).
- Δικαστής απαίτησε δώρα, προκειμένου να κρίνει υποθέσεις που της είχαν ανατεθεί υπέρ ή εναντίον διαδίκων (ΑΠ 1432/2008).

V Υπάλληλοι που χορηγούν άδειες και βεβαιώσεις

- Υπάλληλοι του Υπουργείου Μεταφορών συνέτασσαν από κοινού ψευδή έγγραφα, βεβαιωτικά επιτυχίας σε εξετάσεις για απόκτηση διπλώματος αυτοκινήτου, καταμερίζοντας τις ενέργειές τους και αποδεχόμενοι τις ενέργειες των υπολοίπων (ΑΠ 949/2018).
- Υπάλληλος της Διεύθυνσης Μεταφορών της Νομαρχίας Αθηνών εξέδιδε δελτία τεχνικού ελέγχου και ψευδείς κάρτες καυσαερίων αυτοκινήτων, χωρίς να προβεί στον απαραίτητο εκ του νόμου έλεγχο Κ.Τ.Ε.Ο.. Την απόφαση αυτή του την

- προκάλεσε συγκατηγορούμενός του, με παραινήσεις, πειθώ και φορτικότητα, ο οποίος καταδικάστηκε για ηθική αυτουργία σε ψευδή βεβαίωση (ΑΠ 9/2010).
- Υπάλληλος της Διεύθυνσης Συγκοινωνιών απαίτησε και έλαβε από ομοεθνείς χρηματικά ποσά, προκειμένου να προβεί στη μετατροπή των αδειών οδήγησης που είχαν εκδοθεί από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης σε αντίστοιχων κατηγοριών ελληνικές άδειες οδήγησης (ΑΠ 1975/2008).
 - Υπάλληλος της Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου ζήτησε χρηματικό αντάλλαγμα, προκειμένου να προωθήσει την υπόθεση για έκδοση άδειας λειτουργίας αναψυκτήριου (ΑΠ 1265/2015).
 - Υπάλληλος της Διεύθυνσης Υγείας Νομαρχίας ζήτησε από οδοντοτεχνίτη χρηματικό ποσό, προκειμένου να προβεί στην άρση των κωλυμάτων που είχαν προκύψει αναφορικά με την αίτηση για έκδοση άδειας (ΑΠ 434/2009).
 - Δήμαρχος και δημοτικός υπάλληλος προκάλεσαν τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου να εκδώσουν βεβαιώσεις διανομής σε αλλοδαπές, παρουσιάζοντάς τες ως λαθρομετανάστες βοσκούς και εργάτες της γης και όχι ως θύματα μαστροπείας, όπως ίσχυε, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα δωρεάν ερωτική συνέντευξη με τις ως άνω αλλοδαπές (ΑΠ 1627/2009).
 - Διευθυντής Υποκαταστήματος Ι.Κ.Α. ζήτησε χρηματικό αντάλλαγμα, για να μην προκαλέσει μεγάλη καθυστέρηση στην ικανοποίηση αιτήματος για βεβαίωση παρανομιών σε οικοδομή (ΑΠ 1143/2017).
 - Επιθεωρήτρια του Σ.Ε.Υ.Υ.Π. απαίτησε από τον ιδιοκτήτη φαρμακείου χρηματικό ποσό προκειμένου να παραλείψει να βεβαιώσει την έλλειψη άδειας λειτουργίας του φαρμακείου (ΑΠ 1824/2008).
 - Υπάλληλος Ι.Κ.Α. ζήτησε και αποδέχτηκε την καταβολή αμοιβής για να αποσύρει την επιβολή προστίμου για παραβάσεις που προέκυψαν από έλεγχο ασφαλιστικής ενημερότητας (ΑΠ 1391/2010).
 - Γεωπόνος έλαβε χρηματικό αντάλλαγμα, προκειμένου να συντάξει ψευδή βεβαίωση ότι παραδόθηκαν προς χυμοποίηση εσπεριδοειδή που δικαιούνταν επιδότησης από την Ε.Ε. (ΑΠ 2686/2008).
 - Υπάλληλος έλαβε παράνομα ωφελήματα προκειμένου να αναγράψει ψευδές μεικτό βάρος στα ζυγολόγια που εξέδωσε κατά τη ζύγιση φορτηγών (ΑΠ 4/2010).

- Υπάλληλος γραμματείας πρεσβείας ζήτησε και έλαβε χρηματικό αντάλλαγμα για να βεβαιώσει ψευδώς ότι συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις για την είσοδο αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια (ΑΠΣυμβ 842/2020).

VI Πολιτικά πρόσωπα

- Υπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών δέχτηκε χρηματικό αντάλλαγμα προκειμένου να εγκρίνει Σύμβαση με ανάδοχη εταιρεία (ΑΠ 286/2019).
- Στέλεχος εταιρείας χρηματοδότησε παρανόμως τα δύο μεγάλα πολιτικά κόμματα, προκειμένου να επιτύχει την ανάθεση έργου στην εταιρεία του (ΑΠ 716/2019).
- Υπουργός Εθνικής Άμυνας δεχόταν χρήματα από προμηθευτές εξοπλιστικών προγραμμάτων για να ασκεί υπέρ τους τα καθήκοντά του (ΑΠ 1177/2019, ΑΠ 1308/2019 και ΑΠ 726/2021).

VII Λοιποί υπάλληλοι

- Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου έλαβε χρηματικά ανταλλάγματα για να διευκολύνει φοιτητές να επιτύχουν στις εξετάσεις του μαθήματος στο οποίο δίδασκε (ΑΠ 1801/2010).
- Ανάδοχος προμήθειας πετρελαίου θέρμανσης και κίνησης σε Νοσοκομείο, το οποίο υπερτιμολόγησε σε σχέση με την επικρατούσα μέση τιμή λιανικής πώλησης, πρόσφερε χρήματα σε υπάλληλο του Νοσοκομείου ο οποίος διαπίστωσε την υπερτιμολόγηση, για να την αποκρύψει (ΑΠ 2/2008).
- Υπάλληλος της Διεύθυνσης Υγείας Περιφερειακής Ενότητας ζήτησε χρήματα, προκειμένου να εκδώσει άδεια ίδρυσης και λειτουργίας υγειονομικού ενδιαφέροντος, παρά τις παρατυπίες που υπήρχαν (ΑΠ 718/2020).
- Υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας απαιτούσε συνεχώς χρηματικά ανταλλάγματα, προκειμένου να ικανοποιήσει το αίτημα ιδιοκτήτη ξενοδοχειακής μονάδας για υπαγωγή της στον αναπτυξιακό νόμο χωρίς να πληρούνται οι προϋποθέσεις (ΑΠ 1302/2022).

8.2 Συρροή με ψευδή βεβαίωση

Ανάμεσα στις σαράντα τέσσερις εξεταζόμενες υποθέσεις δωροδοκίας συμπεριλαμβάνονται έξι υποθέσεις υπαλλήλων που καταδικάστηκαν, ταυτόχρονα με τη δωροδοκία, για έκδοση ψευδών βεβαιώσεων. Συγκεκριμένα:

- Υπάλληλοι του Υπουργείου Μεταφορών συνέτασαν από κοινού ψευδή έγγραφα βεβαιωτικά επιτυχίας σε εξετάσεις για απόκτηση διπλώματος αυτοκινήτου (ΑΠ 949/2018).
- Αγρονόμος συνέταξε ψευδείς βεβαιώσεις περί νομιμοποίησης παλαιών γεωτρήσεων (ΑΠ 417/2013).
- Υπάλληλος εξέδωσε ζυγολόγια με ψευδές μεικτό βάρος (ΑΠ 4/2010).
- Δήμαρχος προκάλεσε τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου να εκδώσουν ψευδείς βεβαιώσεις διανομής σε αλλοδαπές (1627/2009).
- Ανθυπαστυνόμος της Ε.Λ.Α.Σ. βεβαίωσε ψευδώς την πλήρωση των νόμιμων προϋποθέσεων για την παράταση του χρόνου παραμονής αλλοδαπών (ΑΠ 1668/2008).
- Υπάλληλος γραμματείας πρεσβείας βεβαίωσε ψευδώς ότι συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις για την νόμιμη είσοδο αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια (ΑΠΣυμβ 842/2020).

8.3 Συρροή με εκβίαση

Ανάμεσα στις εξεταζόμενες αποφάσεις του ΑΠ βρέθηκαν επτά αποφάσεις που αφορούσαν συρροή των εγκλημάτων της δωροδοκίας και της εκβίασης. Συγκεκριμένα:

- Διευθυντής Υποκαταστήματος Ι.Κ.Α. απαίτησε χρηματικό αντάλλαγμα, απειλώντας ότι, σε διαφορετική περίπτωση, θα επέρχονταν μεγάλη καθυστέρηση στην ικανοποίηση αιτήματος (ΑΠ 1143/2017).
- Προϊστάμενη Δ.Ο.Υ. ζήτησε την καταβολή μη οφειλόμενων χρημάτων και, όταν ο αποδέκτης της απειλής αρνήθηκε να υποκύψει στον εκβιασμό, προέβη σε έλεγχο της υπόθεσης και ζήτησε χρήματα προκειμένου να μειώσει το ποσό των καταλογισθέντων φόρων (ΑΠ 925/2009).

- Αστυφύλακας ζήτησε από αλλοδαπό οδηγό, του οποίου είχε αφαιρέσει έγγραφα λόγω παράβασης του Κ.Ο.Κ., αντάλλαγμα για να τα επιστρέψει, απειλώντας τον ότι, σε διαφορετική περίπτωση, θα του αφαιρούσε την ελληνική άδεια οδήγησης (ΑΠ 2004/2009).
- Υπάλληλος Δ.Ο.Υ. ζήτησε χρηματικό αντάλλαγμα για να μην προβεί σε έλεγχο των τηρούμενων βιβλίων. Όταν ο αποδέκτης του αιτήματος αρνήθηκε να υποκύψει στον εκβιασμό, επέβαλε σε βάρος του ανύπαρκτες παραβάσεις Κ.Β.Σ. και αρνήθηκε να χορηγήσει φορολογική ενημερότητα, παρότι δεν είχε δικαίωμα να αρνηθεί (ΑΠ 1619/2008).
- Επιθεωρήτρια του Σ.Ε.Υ.Υ.Π. απαίτησε από τον ιδιοκτήτη φαρμακείου χρηματικό ποσό, απειλώντας ότι, σε διαφορετική περίπτωση, θα έκλεινε το φαρμακείο, το οποίο δεν είχε άδεια λειτουργίας (ΑΠ 1824/2008).
- Αστυφύλακας του Τμήματος Δίωξης Λαθρομεταναστών απείλησε αλλοδαπούς που βρίσκονταν λαθραία στη χώρα ότι, αν δεν του παρείχαν χρηματικό αντάλλαγμα, θα τους φυλάκιζε (ΑΠ 516/2020).
- Υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας απαιτούσε συνεχώς χρηματικά ανταλλάγματα προκειμένου να ικανοποιήσει το αίτημα ιδιοκτήτη ξενοδοχειακής μονάδας για υπαγωγή της στον αναπτυξιακό νόμο, χωρίς να πληρούνται οι προϋποθέσεις, απειλώντας ότι σε αντίθετη περίπτωση θα σταματούσε τη σχετική διαδικασία (ΑΠ 1302/2022).

8.4 Συρροή με παράβαση καθήκοντος

Μεταξύ των σαράντα τεσσάρων υπό εξέταση υποθέσεων δωροδοκίας του ΑΠ βρέθηκαν επτά υποθέσεις, οι οποίες αφορούσαν συρροή δωροληψίας με παράβαση καθήκοντος

- Προϊστάμενη Δ.Ο.Υ. ζήτησε χρήματα προκειμένου να μειώσει το ποσό των καταλογισθέντων φόρων (925/2009).
- Δήμαρχος προκάλεσε τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου να εκδώσουν ψευδείς βεβαιώσεις διανομής σε αλλοδαπές – θύματα μαστροπείας, παρουσιάζοντάς τες ως λαθρομετανάστες βοσκούς και εργάτες της γης, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα δωρεάν ερωτική συνεύρεση με τις ως άνω αλλοδαπές (1627/2009).

- Επιθεωρήτρια του Σ.Ε.Υ.Υ.Π. απαίτησε από τον ιδιοκτήτη φαρμακείου χρηματικό ποσό προκειμένου να παραλείψει να βεβαιώσει τη έλλειψη άδειας του φαρμακείου (1824/2008).
- Εφοριακός υπάλληλος αξίωσε την καταβολή χρηματικού δώρου, προκειμένου να διαφοροποιήσει την κατάθεσή του ενώπιον ποινικού δικαστηρίου επωφελώς για ένοχο φορολογικής παράβασης (1369/2008).
- Γεωπόνος έλαβε χρηματικό αντάλλαγμα, προκειμένου να συντάξει ψευδή βεβαίωση ότι παραδόθηκαν προς χυμοποίηση εσπεριδοειδή που δικαιούνταν επιδότησης από την Ε.Ε. (ΑΠ 2686/2008).
- Υπάλληλος Δ.Ο.Υ. επέβαλε ανύπαρκτες παραβάσεις Κ.Β.Σ. σε φορολογούμενο ο οποίος αρνήθηκε να υποκύψει στην απαίτησή της να δώσει χρηματικό αντάλλαγμα, για να μην γίνει έλεγχος των τηρουμένων από αυτόν βιβλίων (1619/2008 Ζ).
- Δικαστής απαίτησε δώρα που δεν δικαιούνταν, με σκοπό να κρίνει κατά το δοκούν υποθέσεις που της είχαν ανατεθεί (1432/2008).²⁵

8.5 Καταγγελία της δωροδοκίας

Ανάμεσα στις υπό εξέταση αποφάσεις υπάρχουν οκτώ περιπτώσεις καταγγελίας των αποδεκτών αιτήματος ή απαίτησης δωροδοκίας στις αρμόδιες αρχές, οι οποίες προέβησαν σε ενέργειες, κυρίως στην προσημείωση χαρτονομισμάτων, οι οποίες απέδειξαν τα πραγματικά περιστατικά που συγκρότησαν την υπόσταση της παθητικής ή ενεργητικής δωροδοκίας. Συγκεκριμένα:

- Υπάλληλος της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου ζήτησε χρηματικό ποσό, προκειμένου να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για την έκδοση λειτουργίας αναψυκτήριου. Ο αποδέκτης της απαίτησης ενημέρωσε το Αστυνομικό Τμήμα (ΑΠ 1265/2015).
- Λιμενικός υπάλληλος υποσχέθηκε αμοιβή σε συνάδελφό του, προκειμένου να διευκολύνει τη διακίνηση λαθρομεταναστών, παραλείποντας τα καθήκοντά του. Ο τελευταίος, ο οποίος δεν ανήκε στο προσωπικό του ειδικού Γραφείου Εσωτερικών

²⁵ Το γεγονός ότι προέβη σε κατά προτίμηση προσδιορισμό υποθέσεων, ύστερα από την καταβολή ωφελημάτων, συνιστά παράβαση καθήκοντος, καθόσον γίνεται σε βάρος άλλων υποθέσεων της αυτής κατηγορίας

- Υποθέσεων του Υπουργείου Εθνικής Ναυτιλίας και δεν ενήργησε ως agent provocateur κατ' εντολή του γραφείου αυτού, έδωσε μαρτυρική κατάθεση στο δικαστήριο επί της οποίας στηρίχθηκε η καταδίκη του πρώτου λιμενικού υπαλλήλου (ΑΠ 498/2013).
- Υπάλληλος Ι.Κ.Α. ζήτησε και αποδέχτηκε χρηματικό δώρο, προκειμένου να αποσύρει την επιβολή προστίμου για παραβάσεις που προέκυψαν από έλεγχο ασφαλιστικής ενημερότητας. Ο αποδέκτης του αιτήματος ενημέρωσε την αρμόδια αστυνομική αρχή (ΑΠ 1391/2010).
 - Αστυφύλακας ζήτησε από αλλοδαπό, του οποίου είχε αφαιρέσει έγγραφα οδήγησης λόγω παράβασης του Κ.Ο.Κ., χρηματικό αντάλλαγμα για να τα επιστρέψει. Ο αποδέκτης της απαίτησης κατήγγειλε το περιστατικό στο Τμήμα Εσωτερικών Υποθέσεων (ΑΠ 2004/2009).
 - Ανάδοχος προμήθειας πετρελαίου σε Νοσοκομείο, το οποίο είχε υπερτιμολογήσει πρόσφερε χρήματα σε υπάλληλο του Νοσοκομείου, ο οποίος διαπίστωσε την υπερτιμολόγηση, για να μην αναφέρει το γεγονός στο Τμήμα Εμπορίου. Ο ως άνω υπάλληλος και ο Διευθυντής του νοσοκομείου προέβησαν σε καταγγελία προς την Αστυνομία, η οποία και οργάνωσε επιχείρηση σύλληψης του κατηγορουμένου (ΑΠ 2/2008).
 - Εφοριακός υπάλληλος αξίωσε την καταβολή χρηματικού δώρου, με σκοπό να αλλάξει την κατάθεσή του ενώπιον ποινικού δικαστηρίου κατά τρόπο επωφελή για ένοχο φορολογικής παράβασης. Εκείνος ενημέρωσε σχετικά υπαλλήλους του Σ.Δ.Ο.Ε. (ΑΠ 1369/2008).
 - Υπάλληλος Δ.Ο.Υ. ζήτησε αντάλλαγμα από ιατρό για να μην ελέγξει τα βιβλία του και επιβάλει πρόσθετους φόρους. Ο ιατρός κατέφυγε στην Αστυνομία (ΑΠ 1375/2008).
 - Υπάλληλος της Διεύθυνσης Υγείας Περιφερειακής Ενότητας ζήτησε χρήματα, προκειμένου να εκδώσει άδεια ίδρυσης και λειτουργίας υγειονομικού ενδιαφέροντος. Ο αποδέκτης της απαίτησης κατήγγειλε την υπόθεση στην Υποδιεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων (ΑΠ 718/2020).

8.6 Εξέλιξη των Αιτήσεων Αναίρεσης

Από τις σαράντα τέσσερις εξεταζόμενες Αιτήσεις Αναίρεσης που ασκήθηκαν ενώπιον του ΑΠ δεκτές έγιναν δεκατρείς.

Επτά εφετειακές αποφάσεις αναιρέθηκαν για λόγους που σχετίζονταν με την έλλειψη αιτιολογίας ή με την ανεπάρκειά της.²⁶ Συγκεκριμένα, επειδή:

- Ενώ στο διατακτικό της απόφασης ο κατηγορούμενος κηρύσσεται ένοχος για την πράξη της ενεργητικής δωροδοκίας, στο αιτιολογικό της δεν υπάρχει καμία αιτιολογία για τα περιστατικά στα οποία βασίστηκε η κρίση του δικαστηρίου για την ενοχή και την καταδίκη του κατηγορουμένου (ΑΠ 949/2018).
- Η εφετειακή απόφαση περιέχει ασαφείς και αντιφατικές αιτιολογίες μεταξύ αιτιολογικού και διατακτικού. Συγκεκριμένα, παρόλο που γίνεται δεκτό ότι οι εξετάσεις διενεργήθηκαν και η βαθμολογία σε ορισμένους φοιτητές (χωρίς να διευκρινίζεται αν συμπεριλαμβάνονταν σε αυτούς και οι κατηγορούμενοι) παραδόθηκε τον Οκτώβριο 2003, ενώ οι διαπραγματεύσεις για την εξαγορά επιτυχούς βαθμολογίας έλαβαν χώρα, λίγες ημέρες αργότερα, τον Νοέμβριο 2003, οι κατηγορούμενοι, σύμφωνα με το διατακτικό, κηρύχθηκαν ένοχοι για πράξεις που τέλεσαν τον Σεπτέμβριο 2003 (ΑΠ 1801/2010).
- Η εφετειακή απόφαση δεν είναι ειδικώς και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη, ενώ περιέχει ασάφειες και κενά που καθιστούν ανέφικτο τον αναιρετικό έλεγχο. Συγκεκριμένα, δεν εκτίθεται αν ο εγκαλόν απέρριψε την απαίτηση της αναιρεσειούσας για την καταβολή αθέμητου δώρου, ποιες είναι οι ανύπαρκτες παραβάσεις Κ.Β.Σ. που επέβαλαν οι κατηγορούμενοι και ποια είναι η σκοπηθείσα βλάβη του εγκαλούντος (ΑΠ 1619/2008).

²⁶ Η καταδικαστική απόφαση πρέπει να έχει την απαιτούμενη από τα άρθρα 93 παρ. 3 του Συντάγματος και 139 του ΚΠοινΔ ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία και σε διαφορετική περίπτωση συνίσταται λόγος αναιρέσεώς της, βάσει του άρθρου 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' ΚΠοινΔ. Επομένως, πρέπει να αναφέρονται σ' αυτή με σαφήνεια και πληρότητα τα πραγματικά περιστατικά τα οποία προέκυψαν από την αποδεικτική διαδικασία και στα οποία στηρίχθηκε η κρίση του δικαστηρίου (ΑΠ 559/2010). Για την ύπαρξη τέτοιας αιτιολογίας είναι παραδεκτή η αλληλοσυμπλήρωση του αιτιολογικού με το διατακτικό, τα οποία αποτελούν ενιαίο σύνολο (ΑΠ 1619/2008). Έλλειψη τέτοιας αιτιολογίας υπάρχει και στην περίπτωση που αυτή είναι τυπική και δεν περιέχει τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από τη διαδικασία, όπως συμβαίνει στην περίπτωση αναφοράς τυπικών φράσεων στο διατακτικό της απόφασης, χωρίς να εκτίθενται με σαφήνεια και πληρότητα τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος για το οποίο εκδόθηκε η καταδικαστική απόφαση (ΑΠ 434/2009). Επίσης, στις καταδικαστικές αποφάσεις για ενεργητική δωροδοκία υπαλλήλου πρέπει να περιλαμβάνεται ότι η ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου ανάγεται στις υπηρεσιακές υποχρεώσεις του. (ΑΠ 498/2013).

- Δεν αναφέρονται στην εφετειακή απόφαση τα περιστατικά από τα οποία θα προκύπτει το γεγονός της μη αποδοχής από το Δικαστήριο της ενοχής των κατηγορουμένων για παθητική δωροδοκία και απόπειρα εκβίασης (ΑΠ 1824/2008).
- Προκύπτει ασάφεια και αντίφαση μεταξύ σκεπτικού και διατακτικού της εφετειακής απόφασης, σχετικά με το αν τα απαιτούμενα ωφελήματα αφορούσαν τελειωμένη ή μελλοντική υπηρεσιακή ενέργεια, ενώ δεν προσδιοριζόταν η ημερομηνία της πράξης, με αποτέλεσμα να μην είναι ξεκάθαρο αν αυτή έχει υποπέσει σε παραγραφή (ΑΠ 1975/2008).
- Δεν υπάρχει στην εφετειακή απόφαση οποιαδήποτε αιτιολογία για την αξιόποινη πράξη της απόπειρας εκβίασης. Συγκεκριμένα, ενώ στην εισαγγελική πρόταση αναφέρεται ότι δεν υποβλήθηκε έγκληση για την πλημμεληματική εκβίαση και παρέλκει η εξέταση της ουσίας της, στο βούλευμα αναφέρεται ότι, βάσει της εισαγγελικής πρότασης, δεν προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για τις πράξεις εκβίασης (ΑΠΣυμβ 842/2020).
- Η αιτιολογία του Εφετείου είναι ασαφής, καθότι δεν προσδιορίζει ποια ποσά δεν ήταν δυνατόν να κατασχεθούν και δεν αναφέρει τα αποδεικτικά μέσα βάσει των οποίων αποφάνθηκε ότι δεν υπάρχουν πρόσθετα περιουσιακά στοιχεία προς δήμευση (ΑΠ 1177/2019).

Επίσης έγιναν δεκτές έξι αιτήσεις αναίρεσης επειδή:

- Η εφετειακή απόφαση επιδίκασε στο παραστάν ως πολιτικώς ενάγον Ελληνικό Δημόσιο νόμιμους τόκους επί του ποσού που επιδικάστηκε ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, χωρίς να έχει υποβληθεί αίτημα για καταβολή τους (ΑΠ 559/2010, Ζ ΠΟΙΝΙΚΕΣ).
- Είχε επέλθει παραγραφή (ΑΠ 227/2008, ΑΠ 516/2020, ΑΠ 1302/2022).
- Υπήρξε ανεπίτρεπτη μεταβολή κατηγορίας, αφού η πράξη για την οποία καταδικάστηκε ο κατηγορούμενος (δωροδοκία,) είναι ουσιωδώς διαφορετική από εκείνη για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη (δωροδοκία κατ' εξακολούθηση), καθόσον η δεύτερη αυτοτελής μερικότερη πράξη κατά το χρόνο εκδικάσεώς της Αίτησης ήταν ανέγκλητη (ΑΠ 2368/2007). Επομένως, στοιχειοθετήθηκε ο αναιρετικός λόγος της υπέρβαση εξουσίας (άρθρο 510 παρ. 1 περ. Θ ΚΠΔ).
- Δεν εφαρμόστηκε ο επιεικέστερος νόμος από όσους ίσχυσαν από την τέλεση της πράξης και μέχρι την αμετάκλητη εκδίκασή της, ο οποίος θα οδηγούσε σε

ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορούμενου (ΑΠ 718/2020). Επομένως, υπήρξε εσφαλμένη εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διάταξης (άρθρο 510 παρ. 1 περ. Ε ΚΠΔ).

9. Συμπεράσματα

Η μελέτη της αποτύπωσης των εγκλημάτων διαφθοράς στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εξέλιξη της ποινικής αντιμετώπισης του φαινομένου στη χώρα μας επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την ένταξή της στην Ε.Ε. (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013), η οποία επιβάλλει τις παρεμβάσεις της στο ποινικό δίκαιο των κρατών μελών της, ακόμα και σε περίπτωση που αυτά διαφωνούν, αφού για τη θέσπιση των κανόνων ισχύει πλέον η αρχή της πλειοψηφίας. Έτσι, είναι υποχρεωτική για τα κράτη μέλη η ποινικοποίηση της δωροδοκίας αλλοδαπών υπαλλήλων, η ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα και η δήμευση των προϊόντων των εγκλημάτων διαφθοράς, ενώ έχει δημιουργηθεί η τάση διεύρυνσης της ποινικοποίησης της μορφών διαφθοράς που δεν ταυτίζονται με τη δωροδοκία, αλλά βρίσκονται στο προστάδιο του φαινομένου ή υποκαθιστούν την αδυναμία απόδειξης της δωροδοκίας, όπως είναι η καλλιέργεια κλίματος, η εμπορία επιρροής και η υποχρέωση δήλωσης περιουσιακής κατάστασης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Η Ελλάδα μετέφερε στην έννομη τάξη της όλες τις επιλογές του ευρωπαϊού νομοθέτη χωρίς να κάνει σε καμία περίπτωση χρήση του δικαιώματός της για περιορισμό του αξιοποίνου ή για σεβασμό στις θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου. Κατέληξε μάλιστα, με την αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας χωρίς την προϋπόθεση του διττού αξιοποίνου, να εξομοιώσει με την προστασία που παρέχει στην εθνική υπηρεσία όχι μόνο την προστασία που παρέχει στην ενωσιακή υπηρεσία, αλλά και την προστασία που παρέχει στα αλλοδαπά έννομα αγαθά της υπηρεσίας των υπόλοιπων κρατών μελών της Ε.Ε., ακόμα κι αν αυτή είναι μεγαλύτερη από αυτή που επιφυλάσσουν τα ίδια για τον εαυτό τους (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014).

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, δεν διαφοροποίησε ποινικά την εμπορία επιρροής για πρόκληση νόμιμης πράξης ή την υποτιθέμενη εμπορία επιρροής, τη δωροδοκία ή δωροληψία ύστερα από αφόρητη πίεση ή με σκοπό εξαγοραζόμενη παράνομη πράξη ή σσονος σημασίας και τον συστηματικό χρηματισμό κατώτατου υπάλληλου με πολύ μικρής αξίας δώρα. Επίσης, πρόβλεψε χρηματική ποινή σωρευτικά με στερητική της ελευθερίας ποινή, ενώ δεν συνέδεσε τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα με τον ανταγωνισμό. Από την άλλη μεριά, πάλι, δεν τυποποίησε διακεκριμένη μορφή ενεργητικής δωροδοκίας σε περιπτώσεις κατ' επάγγελμα τέλεσής της, ούτε διακεκριμένη μορφή δωροληψίας σε περιπτώσεις

μεγαλύτερης προσβολής της υπηρεσίας, ενώ δεν επέκτεινε το αξιόποιο ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας πολιτικών προσώπων για τελειωμένη αποχή από ψηφοφορία ή ψηφοφορία κατά ορισμένο τρόπο.

Η χώρα μας, με τον υπερβάλλοντα ζήλο που επέδειξε, αποκάλυψε την έλλειψη σεβασμού απέναντι στον εαυτό της και στους πολίτες της (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013). Οι συνεχείς μεταρρυθμίσεις προς τη διεύρυνση του αξιοποίνου φανερώνουν την αγωνία και τη δυσκολία της να αντιμετωπίσει τη διαφθορά και ταυτόχρονα μαρτυρούν προχειρότητα και ασυντόνιστη πολιτική (Μπιτζιλέκης, 2013). Η αντεγκληματική πολιτική, η οποία θυσίασε την ουσία της χάριν εντυπωσιασμού (Τσόλκα, 2013), δεν αποτελεί πλέον την έσχατη λύση των επιλογών του νομοθέτη, ο οποίος χρησιμοποιεί τη διαφθορά ως μέσω ποινικού λαϊκισμού, αντανακλώντας τη διάθεση τιμωρητισμού που είναι διάχυτη στην κοινωνία.

Αλλά και η μελέτη των δικαστικών αποφάσεων αποκαλύπτει μία εμμονή στην αυστηρότητα και όχι στη δικαιοσύνη των ποινών. Έτσι, ο ΑΠ δέχεται τη διακεκριμένη και χωριστή απαξία των εγκλημάτων της παθητικής δωροδοκίας και της νομιμοποίησης των προερχόμενων από αυτή εσόδων, γεγονός που οδηγεί σε τιμώρηση του τελευταίου εγκλήματος, ακόμα και σε περίπτωση που το πρώτο έχει παραγραφεί. Επίσης, θεωρεί ότι η απαίτηση δώρου από μόνη της αποτελεί βασικό έγκλημα της νομιμοποίησης παράνομης περιουσίας, στα οποία εντάσσει και την ενεργητική δωροδοκία, καθώς συγκαταλέγει την αντιπαροχή της εξαγοραζόμενης πράξης στο περιουσιακό όφελος. Εκλαμβάνει δε ως πράξη νομιμοποίησης την κατάθεση των χρημάτων στον τραπεζικό λογαριασμό του υπαλλήλου, με στόχο την τιμώρηση της δωροδοκίας, μέσω της κατάφασης του ξεπλύματος. Αιτία της παραβίασης των αρχών της αναλογικότητας και της επικουρικότητας των ποινών θεωρείται η ανάγκη τιμώρησης εγκλημάτων που προκαλούν τη λαϊκή αγανάκτηση (Ναμίας, 2013).

Ωστόσο, η χρήση του ποινικού δικαίου ως πανάκεια στον αγώνα κατά της διαφθοράς δεν αποτελεί εκπλήρωση της υποχρέωσής της χώρας για την καταπολέμηση του φαινομένου (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013). Έτσι, παρά τις ολοένα αυστηρότερες ρυθμίσεις, η λειτουργία της δημόσιας διοίκησης δεν έχει εξυγιανθεί, ούτε καν έχει περιοριστεί το πρόβλημα (Μπιτζιλέκης, 2013). Η αντιμετώπιση της διαφθοράς προϋποθέτει πολλά περισσότερα από την ποινικοποίηση των μορφών δωροδοκίας. Απαιτεί ενίσχυση των ελεγκτικών φορέων και των κατασταλτικών μηχανισμών και αλλαγή της αντίληψης περί κρατικής εξουσίας, η οποία δεν επιτυγχάνεται με συγκυριακές και έξωθεν επιβαλλόμενες πολιτικές (Βαβούρας, Μανωλάς & Συρμαλή, 2011). Κυρίως απαιτεί πολιτική βούληση για την ανάδειξη των

συνεπειών του φαινομένου και την εφαρμογή του ποινικού νόμου (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012).

Βιβλιογραφία

Αναστασοπούλου, Ι. (2013). Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο πέμπτο του Ν 3560/2007). Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σσ. 179-212). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ανδρουλάκης, Ι. (2007). Μέτρα επιείκειας για τους υπαίτιους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές. Στο Ν. Κουράκης, Α. Σαμαρά - Κρίστη, Α., με τη συνεργασία της Σ. Λιάγκουρα (Επιμ.). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσής του* (σσ. 856-868). Αθήνα-Κομοτηνή 2015: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Ανδρουλάκης, Ν. (2013). Το παγκόσμιο νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σσ. 91-108). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βαβούρας, Ι., Μανωλάς, Γ. & Συρμαλή, Μ. (2011). Διακυβέρνηση, δημοκρατία και διαφθορά: Οι σχέσεις – επιπτώσεις τους στην οικονομική ανάπτυξη. Στο Ι. Βαβούρας & Π. Τσίρης (Επιμ.). *Διακυβέρνηση και Διαφθορά* (σσ. 153-193). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Γιαννακέλος, Ι. (2013). Το έγκλημα της δωροδοκίας δικαστή. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σσ. 345-358). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δέδες, Χ. (1983). *Ποινικό Δίκαιον, ειδικόν μέρος, εγκλήματα περί την υπηρεσίαν*. Αθήνα: Ν. Σάκκουλας.

Δημάκης, Α. (2013). Το έγκλημα του «παρανόμου πλουτισμού» (άρθρο 4 Ν 3213/2003). Με αναφορά και στα άρθρα 19 και 20 της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σσ. 215-270). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημήτραινας, Γ. (2008). Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: οι ανακριτικές διατάξεις δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης των περιουσιακών στοιχείων του κατηγορουμένου υπό το πρίσμα των διατάξεων για την κατάσχεση και ειδική δήμευση των κρίσιμων περιουσιακών στοιχείων. *Ποινικά Χρονικά. ΝΗ/2008*, 943-955.

Δημήτραινας, Γ. (2016). «Εκβίαση και δωροδοκία δικαστή: η δογματική της συνάντησης δύο εγκλημάτων επικοινωνιακής σχέσης». Στο *Τιμητικός Τόμος Χριστόφορου Αργυρόπουλου* (σσ. 657-667). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζιούβας Δ. (2016). Άξονες μίας σύγχρονης ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής κατά της δωροδοκίας και της δωροληψίας στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.). *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 774-796). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ζιούβας, Δ. (2018). Προτάσεις για μία νέα ποινική πρακτική κατά της διαφθοράς. Στο Ε. Λαμπροπούλου, Σ. Παπαμιχαήλ & Π. Σχίζας (Επιμ.). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Αντώνη Μαγγανά* (σσ. 176-194). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2007). Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας, *Ποινικά Χρονικά*, 3-19.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2013). Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδρασή της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σσ. 11-90). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2014). *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα. Τομ. Ι. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2015). Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές – Ενσωμάτωση στο παράδειγμα της νομοθεσίας κατά της διαφθοράς. Στο Ν. Κουράκης, Α. Σαμαρά-Κρίσπη, με τη συνεργασία της Σ. Λιάγκουρα (Επιμ.). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσής του* (σ.σ. 749-773). Αθήνα-Κομοτηνή 2015: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2020). Βασικές αρχές του κράτους δικαίου, ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του. *Ποινικά Χρονικά Ο/2020*, 161-177.

Καλλίρης. Κ. (2007). Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους κρίσης. Στο Ν. Κουράκης, Α. Σαμαρά-Κρίσπη, με τη συνεργασία της Σ. Λιάγκουρα (Επιμ.). *Δημόσια*

Διοίκηση και Διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσής του (σσ. 797-827). Αθήνα-Κομοτηνή 2015: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν. (2005). *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες. 28 Επίκαιρες μελέτες , συστηματικά διαρθρωμένες, ως εισαγωγή στην επιστήμη της εγκληματολογίας.* Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν. (2013). Η δωροδοκία από την άποψη της αντεγκληματικής πολιτικής, με ιδιαίτερη έμφαση στις Συστάσεις προς την Ελλάδα της Επιτροπής (Ομάδας Κρατών) για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO). *Ποινικά Χρονικά ΞΓ/2013*, 561-567.

Κωνσταντινίδης, Α. (2000). Τραπεζικό απόρρητο και νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Στο Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου. *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου* (σσ. 131-154). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία.

Κωστάρας, Α. (2000). Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος. Στο Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου. *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου* (σσ. 69-90). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία.

Λάζος, Γ. (2005). *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λίβος, Ν. (2000). Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του. Στο Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου. *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου* (σσ. 17-68). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία.

Μανωλεδάκης, Ι. (1996). *Ποινικό δίκαιο. Άρθρα 1-49 ΠΚ. Επιτομή γενικού μέρους. Δ΄ Έκδοση.* Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μανωλεδάκης, Ι. (1998). *Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του ποινικού δικαίου.* Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μπερδήμας, Α. (2015). Η ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων προϊόντος του εγκλήματος της διαφθοράς σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών. Στο Ν. Κουράκης *Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσής του* (σσ. 99-108). Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

- Μπιτζιλέκης, Ν. (2001). *Υπηρεσιακά εγκλήματα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Μπιτζιλέκης, Ν. (2013). Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα. Ένα παράδειγμα μετανεωτερικού Ποινικού Δικαίου. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σ.σ. 155-178). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μυλωνόπουλος, Χ. (2015). Προβλήματα διεθνούς ποινικού δικαίου στη νομοθεσία περί διαφθοράς. *Ποινικά χρονικά* (4), 241-247.
- Ναμίας, Ο. (2013). Η δωροδοκία και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Νομικά ζητήματα στη σχέση εξάρτησης των δύο εγκλημάτων. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σ.σ. 271-290). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ρακιντζής, Λ. (2011). Ο θεσμικός ρόλος του Γενικού Επιθεωρητή στον έλεγχο του δημόσιου τομέα. Στο Ι. Βαβούρας & Π. Τσίρης (Επιμ.). *Διακυβέρνηση και Διαφθορά* (σ.σ. 105-130). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2012). Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. *Ποινική Δικαιοσύνη* (1), 38-49.
- Τζαννετής, Α. (2013). Η δωροδοκία ιδίως μέσω αφανών πόρων (“μαύρα ταμεία”) και η δωροληψία μέσω επιστροφών (“Kick-back”) ως πράξεις απιστίας – Πάταξη της διαφθοράς και με τη βοήθεια του άρθρου 390 ΠΚ; Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σ.σ. 291-338). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Τζώρτζης, Γ. (2018). Το έννομο αγαθό ως βάση για την ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς. Στο Ε. Λαμπροπούλου, Σ. Παπαμιχαήλ Σ & Π. Σχίζας (Επιμ.). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Τσίρης, Π. (2011). Πρόλογος. Στο Ι. Βαβούρας. & Π. Τσίρης (Επιμ.). *Διακυβέρνηση και Διαφθορά* (σ.σ. 9-14). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Τσόλκα, Ο. (2013). Το σύστημα των κυρώσεων για τη δωροδοκία και τις συναφείς πράξεις. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σ.σ. 435-466). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χατζηκώστας, Κ. (2007). Μερικές σκέψεις για τη δωροδοκία και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, *Ποινικά Χρονικά*, 583-594.

Χατζηκώστας, Κ. (2010). *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χατζηκώστας, Κ. (2016). Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. *Ποινική Δικαιοσύνη*, (197), 369-380.

Χλέτσος, Μ., (2011). Κράτος και διαφθορά: Ανάλυση των σχέσεων μεταξύ θεσμών και διαφθοράς. Στο Ι. Βαβούρας & Π. Τσίρης (Επιμ.). *Διακυβέρνηση και Διαφθορά* (σσ. 195-228). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Χρυσικός, Δ. (2013). Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας και άλλων πρακτικών διαφθοράς: «χαρτογραφώντας» εθνικές νομοθετικές τάσεις και προσεγγίσεις στο πλαίσιο της εποπτείας εφαρμογής της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς. Στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων. *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια* (σσ. 129-154). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Πηγές στο Διαδίκτυο

Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου “Κύρωση του Ποινικού Κώδικα”. (2019).

Ανακτήθηκε 1 Μαρτίου 2023 από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>.

Άρειος Πάγος, χ.χ. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2023 από <http://www.areiospagos.gr/>.

Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου “Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις”. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2023 από

<http://fcc.law.auth.gr/attachments/article/324/%CE%99%CE%99%CE%99.1.1.%20%CE%95%CE%B9%CF%83%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7%20%CE%9D%204254%202014.pdf>.

Ένωση μελών Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, (2014). Ανακοίνωση. *Ένωση μελών Νομικού Συμβουλίου του Κράτους*. Ανακτήθηκε 14 Ιουνίου 2023 από

http://enosi.nsk.gr/documents/22003/0/11-6-2014+%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%A3%CE%97+%CE%95%CE%9D%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3+%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%A9%CE%9D+%CE%9D%CE%A3%CE%9A+%CE%93%CE%99%CE%91+%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%CE%A1%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97+%CE%9D.1608_1950/c029ac49-110f-404b-a8c6-c8f785d9e09b.

Ζαφειριάδης, Β. (2022, Ιουλίου 25). Η έννοια του Υπαλλήλου στα Υπηρεσιακά Αδικήματα του Ποινικού Κώδικα. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου 2023 από http://www.legalnews24.gr/2022/07/blog-post_25.html

Καϊταζής, Σ. (2019, Σεπτεμβρίου 19). Καταχραστές του Δημοσίου: Ατιμωρησία ή εξορθολογισμός; Ανακτήθηκε 14 Μαΐου 2023 από <https://www.kaitatzislaw.gr/katachrastes-tou-dimosiou-atimorisia-i-exorthologismos/>.

Σχέδιο Νόμου Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης. (2021). Ανακτήθηκε 6 Ιουνίου 2023 από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/11768663.pdf>.

Συμβούλιο της Ευρώπης, (2011). Απόφαση επί του παραδεκτού της προσφυγής αριθ. 53372/07 που κατατέθηκε από τον Ιωάννη ΒΑΓΕΝΑ κατά της Ελλάδας. Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2023 από <https://hudoc.echr.coe.int>.

European Commission (2020) *Special Eurobarometer 502 Report Corruption*. Ανακτήθηκε 13 Ιουνίου 2023 από https://www.in.gr/wp-content/uploads/2020/06/ebs_502_report_en.pdf.

European Commission. (2021) *Rule of Law Report. Country Chapter on the law situation in Greece*, Brussels, 20.7.2021 SWD (2021) 709 final. Ανακτήθηκε 11 Απριλίου, 2023 από https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2021_rolr_country_chapter_greece_en.pdf.

GRECO, (2002). Έκθεση Παρακολούθηση της Έκθεσης ad hoc για την Ελλάδα (Κανόνας 34). Ανακτήθηκε 13 Ιουνίου, 2023 από <https://www.in.gr/2020/06/10/greece/mastiga-diafthora-stin-ellada-apokalyptika-stoixeia/>

Νομολογία

ΑΠ 1179/1968

ΑΠ1778/1993

ΑΠ 6/1998

ΑΠΣυμβ 570/2006

ΑΠ 2368/2007

ΑΠ 2/2008

ΑΠ 227/2008

ΑΠ 334/2008

ΑΠ 1369/2008

ΑΠ 1375/2008

ΑΠ 1432/2008

ΑΠ 1619/2008

ΑΠ 1668/2008

ΑΠ 1824/2008

ΑΠ 1975/2008

ΑΠ 2686/2008

ΑΠ 333/2009

ΑΠ 434/2009

ΑΠ 543/2009

ΑΠ 925/2009

ΑΠ 1054/2009

ΑΠ 1428/2009

ΑΠ 1556/2009

ΑΠ 1627/2009

ΑΠ 1942/2009

ΑΠ 2004/2009

ΑΠΣυμβ 2035/2009

ΑΠ 4/2010

ΑΠ 9/2010

ΑΠ 559/2010

ΑΠ 696/2010

ΑΠ 1391/2010

ΑΠ 1801/2010

ΑΠ 1448/2011

ΑΠ 125/2013

ΑΠ 235/2013

ΑΠ 417/2013

ΑΠ 498/2013

ΑΠ 181/2015

ΑΠ 1265/2015

ΑΠ 3/2016

ΑΠ 1143/2017

ΑΠ 949/2018

ΑΠ 991/2018

ΑΠ 286/2019

ΑΠ 716/2019

ΑΠ 1177/2019

ΑΠ 1274/2019

ΑΠ 1308/2019

ΑΠ 1328/2019

ΑΠ 516/2020

ΑΠ 718/2020

ΑΠΣυμβ 842/2020

ΑΠ 891/2020

ΑΠ 917/2020

ΑΠ 1140/2020

ΑΠ 1568/2020

ΑΠ 606/2021

ΑΠ 683/2021

ΑΠ 726/2021

ΑΠ 1302/2022

ΔιαρΝαυτ 71/1973

ΕφΑ03243/2019

ΕφΘεσ 582/2000

ΕφΝαυπλίου 64/2020

ΠλημΑθ 40326/2010

ΠλημΚαβάλας 73/1996

ΣτΕ 3314/2014

ΣτΕ 1862/2017

ΣτΕ1266/2020

ΣυμβΕφΛάρισας 3/2021

ΣυμΕφΠατρών 112/2018

ΣυμβΠλημΑθ 471/2011

ΤριμΑναθΔικασ132/2020

ΤριμΕφΑθ 1568/2020

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.